

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

100 let od vydání prvního knihovního zákona v Československu

3

2019

ročník 71

ČTENÁŘSKÉ KLUBY

Školní čtenářské kluby

Čtenářský klub v Obecní knihovně Chocerady

Projekt *Co nebylo v učebnici* o spolupráci knihoven a škol

- Čtení, získávání a využívání e-knih a audioknih v roce 2018
- O předátorských časopisech a konferencích
- Konference *Knižnice 2018*

PRVNÍ KNIHOVNÍ ZÁKON – 100 LET

Moravskoslezský kraj

- Knihovnictví na Ostravsku a na Frýdecko-Místecku
- veřejné knihovny pro polskou národnostní menšinu

Školní čtenářské kluby pro radost ze čtení

s. 83–86

Pro účely své práce používá Nová škola, o.p.s., i původních autorských obrázků. Autorem daného obrázku nazvaného *Čtení knihy* je výtvarnice Darja Jančíková

↑ I dnešní děti čtení baví

Foto: Ondřej Polák

Rakousko – Vídeň s. 102–104

↓ Barokní Prunksaal Rakouské národní knihovny

↑ Moderní budova Knihovny a vzdělávacího centra vídeňské Ekonomické univerzity nese pečeť architektky Zahy Hadid

Foto: Jan Kamenický

Knihovna v nádraží budově II s. 105

↓ Část budovy vlakového nádraží v Turnově slouží od prosince 2018 jako pobočka městské knihovny

Foto: Jaroslav Kříž

Od Bruntálu po Opavu s. 116–118

↑ Výpůjční pult Městské knihovny Český Těšín s použitím ilustrací z knihy K. Smolíkové *Knihozrouti*

Foto: archiv J. W. Procházka a K. Smolíkové

čtenář MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

3 | 2019 | ročník 71

OBSAH

Téma – Čtenářské kluby

- 83 Školní čtenářské kluby pro radost ze čtení | Eva Bělinová
- 86 Cesta ke čtenářskému klubu v Obecní knihovně Chocerady | Lucie Vrtalová
- 89 Společnosti praxe rozvíjí informační gramotnost žáků | Pavlína Mazáčová

Statistiky

- 91 Čtení, získávání a využívání e-knih a audioknih v roce 2018 (1. část) | Vít Richter
- 95 Publikuj, nebo zemři aneb O predátorství | Václav Trunec, Klára Rösslerová, Petra Steinbergerová

Ze zahraničí

- 98 Celoslovenská odborná konference *Knížnice 2018* | Helena Mlejová, Daniela Džuganová

Stáže v zahraničí

- 102 Rakousko – Vídeň | Jan Kamenický

Události

- 105 Knihovna v nádraží budově II | Jaroslav Kříž
- 106 Nebát se – festival *Den poezie 2018* | Josef Straka

První knihovní zákon – 100 let

- 107 Veřejné knihovny pro polskou národnostní menšinu v Moravskoslezském kraji | Helena Legowiczová

- 109 Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku | Marie Šedá

- 110 Knihovnictví na Ostravsku | Miroslava Sabelová

- 111 Knihovnictví na Frýdecko-Místecku | Marie Šedá

Inspirace

- 113 Rok vědy a techniky s knihovnou | Kateřina Janošková
- 114 Nová metodická příručka pro každodenní praxi | Jarmila Burešová
- 115 Příměstský tábor v klášterní knihovně | Miroslava Šudomová

Knihovnický cestopis aneb Walkerovi na cestách po knihovnách (3. část)

- 116 Od Bruntálu po Opavu | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková
- 119 Ze světa | Roman Giebisch
- 120 Literární výročí Duben | Milan Valden

Popisky k titulní straně obálky:

1 Dnešní Knihovna města Ostravy sídlila v letech 1929–1997 v samostatném křídle nové budovy městské spořitelny
(Foto archiv KMO)

2 Letáček o příruční knihovně Veřejné obecní knihovny v Místku
(Foto archiv M. Šedé)

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — <http://ctenar.svkk1.cz>

CONTENTS

Topic – Reading clubs

- 83 School reading clubs for the pleasure of reading | Eva Bělinová
- 86 The road to the reading club in Chocerady Municipal Library | Lucie Vrtalová
- 89 Communities of practice develop pupils' information literacy | Pavlína Mazáčová

Statistics

- 91 Reading, e-book and audiobook acquisition and usage in 2018 /1 | Vít Richter
- 95 Publish or die: Regarding predation | Václav Trunec, Klára Rösslerová, Petra Steinbergerová

From abroad

- 98 Nationwide Slovak professional conference: *Libraries 2018* | Helena Mlejová, Daniela Džuganová

Educational trips abroad

- 102 Austria – Vienna | Jan Kamenický

Events

- 105 A library in a station building II | Jaroslav Kříž
- 106 Fear not – Poetry Day 2018 festival | Josef Straka
- 107 First Libraries Act – Centenary | Public libraries for the Polish ethnic minority in the Moravian-Silesian region | Helena Legowiczová

- 109 Association for establishing libraries in Silesia | Marie Šedá

- 110 Librarianship in the Ostrava region | Miroslava Sabelová

- 111 Librarianship in the Frýdek-Místek region | Marie Šedá

Inspiration

- 113 Science and technology year with the library | Kateřina Janošková
- 114 New methodology handbook for everyday usage | Jarmila Burešová
- 115 Suburban camp in a monastery library | Miroslava Šudomová
- Libraries travelogue: *Walkers' travels around libraries* (Part 3)
- 116 From Bruntál to Opava | Jiří W. Procházka and Klára Smolíková
- 119 From the World | Roman Giebisch
- 120 Literary anniversaries April | Milan Valden

INHALT

Thema – Leserkreise

- 83 Leserkreise in Schulen nur für Freude an lesen zu haben | Eva Bělinová
- 86 Die Reise zu dem Leserkreis in der Stadtbibliothek in Chocerady | Lucie Vrtalová
- 89 Praxismgemeinschaft entwickelt Informationskenntnis der Schüler | Pavlína Mazáčová

Statistiken

- 91 Wie man E-Bücher und Audiobücher im Jahr 2018 las, gewann und nutzte aus /1 | Vít Richter
- 95 Publiziere oder stirb oder Über Rauben | Václav Trunec, Klára Rösslerová, Petra Steinbergerová

Aus dem Ausland

- 98 Die slowakische Fachkonferenz *Knížnice 2018* | Helena Mlejová, Daniela Džuganová

Studienaufenthalt im Ausland Österreich – Wien | Jan Kamenický

- Ereignisse
- 105 Eine Bibliothek im Bahnhofgebäude II | Jaroslav Kříž
- 106 Fürchte nicht! – Ein Festival für den Tag der Poesie 2018 | Josef Straka
- Das erste Buchgesetz – 100 Jahre
- 107 Öffentliche Bibliotheken für die polnische nationale Minderheit in der Mährisch-Schlesischen Region | Helena Legowiczová
- 109 Ein Verein für Bibliotheksgründen in Schlesien | Marie Šedá
- 110 Bibliothekslehre in der Ostrava Region | Miroslava Sabelová
- 111 Bibliothekslehre in der Frýdek-Místek Region | Marie Šedá

Inspiration

- 113 Das Jahr der Wissenschaft und Technik mit der Bibliothek | Kateřina Janošková
- 114 Eine neue nützliche Publikation für Alltagspraxis | Jarmila Burešová
- 115 Ein Stadtlager in der Klosterbibliothek | Miroslava Šudomová
- Ein bibliothekarischer Reisebericht oder *Walkers auf Reisen durch Bibliotheken* (Part 3)
- 116 Von Bruntál nach Opava | Jiří W. Procházka und Klára Smolíková
- 119 Aus der Welt | Roman Giebisch
- 120 Literarische Jahrestage April | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, když jsem před dvaceti lety vyměnila knihovnictví za práci v neziskové organizaci zaměřené na rodiny s dětmi s různými hendikepy, jednou z prvních školicích organizací, se kterou jsem se setkala, byla společnost *Nová škola*. Náplň školení i přednášející si pamatuji dodnes – snad i to je známka kvality její práce. Nová škola, o. p. s., je spojená s realizací školních čtenářských klubů, kterým patří téma tohoto čísla. Na tom, že čtení může přinášet dětem potěšení i v dnešní „digitální“ době a že škola ve spolupráci s knihovnou na tomto poli může udělat kus dobré práce (i tam, kde děti nejsou vedeny ke čtení rodiči), se shodnou autoři všech článků, ať už jsou psány z pozice obecnější, nebo z „první linie“. Lucie Vrtalová, akční knihovnice z choceradské knihovny, píše: *Některé děti nejsou předurčeny k úspěchům ve škole, ale ve čtenářských klubech se jim mimořádně daří. A to je potenciál klubů, který podle mého názoru daleko převyšuje „pouhé“ získání čtenářských dovedností i kvalitně nastavenou spolupráci škola – knihovna.*

S první částí průzkumu z roku 2018, jak u nás v Česku čteme a získáváme e-knihy a audioknihy, se můžete seznámit v článku V. Richtera, další příspěvek s emotivním názvem *Publikuj, nebo zemři!* se týká predátorských časopisů, vydavatelství, ale třeba i konferencí.

Na následujících stránkách se budete pohybovat jak na domácí půdě, tak i v zahraničí. Nahlédnete do jednání bratislavské konference *Knížnice 2018*, vydáte se na stáž po knihovnách rakouské Vídně. V rámci *Knihovnického cestopisu* tentokrát procestujete s autory Moravskoslezský kraj. Tomuto specifickému kraji s početnou polskou menšinou se pak věnuje i rubrika ke stoletému výročí vydání prvního knihovního zákona a třetí strana obálky s krásnými (doslova v potu tváře získávanými) dobovými fotografiemi.

Před červnovou celostátní valnou hromadou SKIP se rozeběhly její krajské předstupy, a tak můžeme začerstva poblahopřát člence naší redakční rady Mirce Fojtové, že byla zvolena novou předsedkyní středočeské organizace.

Ve věci elektronického dodávání dokumentů v digitální formě knihovnami, na jejichž zhotovení již byly vynaloženy nemalé prostředky ze státního rozpočtu, stále nepadlo rozhodnutí. Začínají si toho všimnout i média (např. *Lidové noviny* z 27. 2.). V souladu s populárním komiksem *Zelený Raoul* se tedy začínáme ptát, a co na to Jan Tleskač?

Vám všem v Choceradech, Frýdku-Místku, Ostravě, Bratislavě, Vídni i jinde přejeme z redakce, ať se vám práce daří a svým uživatelům dopřáváte chuť i radost ze čtení plnými doušky!

PAVLA VLKOVÁ, JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávkový na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno

tel.: 312 813 154

e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)

e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně),
Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková,
Mgr. Martina Košanová, Miloslav Linc,
Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,
PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10,
199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje
SEND Předplatné spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77,
hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice,
tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. –
drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.;
SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno
Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994
ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno
Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem
dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč
(dvojčíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana,
L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4,
834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203,
fax: 00421-02 49 111 209,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 €
(dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo
zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 11. 3. 2019.

Číslo vyšlo 18. 3. 2019.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Školní čtenářské kluby pro radost ze čtení

Mhouřím oči, protože mi do nich fičí vítr. Postupuji téměř poslepu. Sněhové vločky bodají do tváří, ruce i v teplých rukavicích mrznou. Stojí mě velké úsilí zvedat nohy z hlubokého sněhu a snažit se o další krok. Potím se a zároveň cítím chlad. Že bych na tomhle místě už byla? Je to možné. Moje stopy po pár chvilkách zavane čerstvý sníh, který padá a padá... Neprobíjím se sněhovou plání, nebojuji o přežití – čekám na autobusové zastávce na autobus – a knížka Erin Hunterové *Volání divočiny (Putování začíná)* mě pohltila...

- Osazenstvo školního čtenářského klubu tvoří zhruba dvanáct až patnáct dětí. Vyzkoušeli jsme kluby i s dvaceti dětmi a bylo to příliš – práce neunesla takovou kvalitu a vyšší počet než patnáct určitě nedoporučujeme.
- Může se nám to zdát překvapivé, ale mnoho českých dětí nepoznalo chvíle, kdy jim někdo z dospělých předčítal, nevidí ve svém okolí dospělé číst, těžko to od nich pak můžeme očekávat.

Povídání o vlastních přečtených knihách často probíhá v kruhu
Foto: Ondřej Polák

Řada z nás měla to štěstí a poznala situace, kdy se začeti tak, že nevěděli, co se kolem nich děje, omylem přejeli na jinou stanici metra, pročetli velký kus noci. Čtení může být dobrodružné a zábavné, srdcervoucí, poučné, musíme však mít příležitost to poznat.

Řada dnešních dětí se k takovému zážitku dostává složitě, někdo je o něj připraven zcela. Mají totiž k dispozici nepoměrně více možností rychlé zábavy, nemají „příležitost se nudit“, a tedy důvod zalistovat v knížce. Stejně jako starší generace sahala do batohu po knize, dnešní žáci základních škol vytahují zcela přirozeně mobilní telefon a skáčou z informace na informaci.

RADOST ZE ČTENÍ

Není to nutně jen špatně. Propadnout příběhu nám však spíše umožní knížky (ať už papírové nebo elektronické). Když se to stane, máme ze čtení radost a chceme víc. A radost ze čtení je základní, téměř deset let starou myšlenkou, která stála u zrodu školních čtenářských klubů šířených po České republice Novou školou, o. p. s.

Nejspíše se shodneme na tom, že čtení je vlastně velmi náročná činnost. Pro kvalitní a přínosné čtení potřebujeme klid, řadu dovedností, neobejdeme se bez knížek, nemálo z nás ocení příležitost si o přečteném popovídat, nechat se inspirovat druhými. Pro děti, které pocházejí z nečtenářského prostředí a výše uvedené podmínky jim nezajistí rodina, je jedinou možností jejich škola. Pouze škola je může vést, aby taje čtenářství poznaly. V České republice samozřejmě

pracují školy, které si toto své poslání uvědomují a snaží se ho v rámci možností naplňovat, zdaleka se však nejedná o běžný standard.

Když jsme před lety přemýšleli, jak systém ještě lépe vybavit pro rozvoj dětského čtenářství a pokusit se zmírňovat jeho klesající úroveň, rozhodli jsme se prozkoumat možnosti čtení jako volnočasového kroužku, využitelného na různých stupních škol, v knihovnách, střediscích volného času apod. Základní školy nám poskytly ideální prostředí a také jednoho z (ideálně) dvou vedoucích čtenářského klubu – je jím učitelka či učitel. Na každém klubovém setkání spolupracuje s knihovnicí či knihovníkem veřejné knihovny. Tento tandem v sobě spojuje jak odborné pedagogické dovednosti, tak tolik důležitou znalost současné dětské literatury a schopnost ji doporučovat.

TANDEM KNIHOVNÍK – UČITEL

Čas ukázal, že nutnost práce ve dvojici (kterou se však pochopitelně ne vždy podaří naplnit, jak si přečtete dál v textu) je zdrojem možných těžkostí souvisejících s tím, že je člověk náhle nucen systematicky a pravidelně spolupracovat, ač dosud stál před dětmi sám a spoléhal se na sebe. Zároveň však to mnoho ze zapojených klubových vedoucích (především z řad učitelů) velmi vítá, protože se díky práci v klubu sami spoluprací učí. Dnešní doba učitele staví do nových situací, ve třídě se mnohem častěji než dříve setkávají s asistenty pedagoga nebo tandemovým učitelem, díky čtenářskému klubu jsou na takovou situaci lépe připraveni.

Knihovnice vedle toho lépe pozná blízkou školu, vytvoří si osobní vazby, otevře nové cesty, jak děti motivovat k návštěvě knihovny (a téměř vždy získá pro knihovnu tolik ceněné nové čtenáře).

KLUBOVÁ SETKÁNÍ

Osazenstvo školního čtenářského klubu tvoří zhruba dvanáct až patnáct dětí. Vyzkoušeli jsme kluby i s dvaceti dětmi a bylo to příliš – práce nebyla tak kvalitní a vyšší počet než patnáct určitě nedoporučujeme. V českých podmínkách se to zdá být zbytečný luxus – dvanáct dětí na dva dospělé. Opak je pravdou, je to skvělé a užijete si to vy i děti. Právě nižší počet členů, možnost individuální podpory dětem (protože mnoho z nich má reálné čtenářské obtíže, nesoustředí se, bojují s různými dysfunkcemi), příležitost děti a jejich životy skutečně poznat prostřednictvím jejich reakcí na knížky – to jsou přínosy, které se v běžné práci s dětmi nedostávají. Jeden vedoucí pracuje se skupinou, druhý si může přisednout k dítěti, které má čtenářské obtíže, může mu polohlasem předčítat, doptávat se na porozumění textu apod.

Klubová skupina se schází jednou týdně po dobu školního roku. Je-li ve škole k dispozici školní knihovna, kde se může usadit i trochu pohybovat patnáct lidí, nabízí se jako logická klubová místnost.¹ Pokud vhodný prostor k dispozici není, poslouží i zútulněný roh školní třídy. V případě veřejných knihoven lze předpokládat, že se prostory najdou (více se dočtete v článku na s. 86–88) a v knihovně děti budou zažívat skutečný luxus obklopení knihami.

Práce ve čtenářském klubu není nahodilá. Naopak je nezbytné program velmi pečlivě promýšlet. Nečekejte tedy kroužek, na který přípravu „sfouknete“ za půl hodinky. Chceme-li děti vést

Nedílnou součástí práce v klubu je vzájemné doporučování knih mezi dětmi

Foto: Ondřej Polák

¹ Více k prostředí a významu školních knihoven se můžete dočíst např. na: http://new.ctenarskekluby.cz/storage/app/media/media/ZOR5_RS_12_18_Skolni_knihovna_1.pdf v časopise Řízení školy.

Mapka fungujících čtenářských klubů vzniklých zásluhou Nové školy, o. p. s.

ke skutečnému rozvoji čtenářství a v dalším plánu i čtenářských dovedností, musíme svou práci plánovat, a především hodně naslouchat dětem. Nevyhneme se zařazení takových knížek, které je lákají, byť my můžeme mít pochybnosti o jejich kvalitě. V klubu se tedy zcela jistě potkáme s Poseroutkou nebo Minecraftákem, dlouhými disneyovskými řasami na nás budou mrkat různé víly, praotce Čecha poznáme zpočátku spíše očima psa... Postupně ale zažijeme radost, protože děti se budou otevírat náročnějším titulům, vždy se ve skupině najde někdo, kdo se odváží vykročit mimo své zaběhlé čtenářské teritorium, a bude tak inspirovat ostatní.

Neméně důležitým prvkem klubové práce je i vaše vlastní čtenářství jako klubových vedoucích. Pro některé účastníky čtenářských setkání můžete být jediným čtenářským vzorem – děti zajímá, co čtete (a je pochopitelné, že to bude literatura pro dospělé, to je zcela v pořádku). Tím, že ukazujete, že sami čtení věnujete čas, podtrhujete význam této činnosti. Může se nám to zdát překvapivé, ale mnoho českých dětí nepoznalo chvíle, kdy jim někdo z dospělých předčítal², nevidí ve svém okolí dospělé číst, těžko to od nich pak můžeme očekávat.

TŘI PILÍŘE KLUBOVÉ PRÁCE

Každý do klubového programu jistě promítne taková témata a činnosti, která jsou jeho osobě blízká. Pokuste se ale neopomenout tzv. tři pilíře klubové práce. Jejich podrobnějšímu popisu věnujeme některý z dalších plánovaných článků uvažovaného příležitostného „čtenářskoklubového“ seriálu, zde tedy jen základní zarámování. Děti by v klubu vždy měly mít prostor pro tiché čtení knihy podle vlastního výběru – jde o tzv. „dílnu čtení“, kterou v ČR šíří program *Čtením a psaním ke kritickému myšlení*. Dále je třeba jim umožnit sdílet zkušenosti z přečteného, povídat si o čtenářských zážitcích. Možná vyzkoušíte „kolečko“, kdy se vystřídají všichni. Pokud ale máte děti přes deset, „kolečko“ může být poněkud úmorné a budete hledat jiné cesty, jak o přečteném sdílet dojmy.³ V neposlední řadě doporučujeme, aby děti měly příležitost odejít z klubu (ať už se schází ve škole nebo v knihovně) s knížkou. Je to těžko uvěřitelné, ale v České republice žije řada dětí, které doma nemají žádné knížky. Těžko je pak vést ke čtenářství, pokud nejsou obklopeny knihami a nemohou si po knížce sáhnout doma... Vypůjčená knížka zvyšuje pravděpodobnost, že si dítě ke čtení i mimo klub na chvíli sedne. Byť, ruku na srdce, jsou děti, které doma číst nebudou nikdy (a často pro to mají i velmi objektivní důvody), a nesmíme se tím nechat odradit.

² Více poznatků o zvycích a zázemí českých dětských čtenářů vycházejících z reprezentativního celorepublikového výzkumu si můžete přečíst např. ve výzkumné zprávě iniciované Národní knihovnou: https://www.nielsen-admosphere.cz/wp-content/uploads/2018/01/NK_ifografika_web.pdf.

³ Různé inspirace můžete najít např. v jednom z našich metodických oběžníků (ale nejen zde): <http://new.ctenarskekluby.cz/storage/app/media/dopisy/dopis%20v%20lahvi%204.pdf>.

KDE SE INSPIROVAT

Za těch sedm let velmi aktivní klubové práce⁴ jsme měli tu čest poznat se s desítkami veřejných knihoven i základních škol, které naše práce zaujala natolik, že s námi chtěli prozkoumávat taje rozvoje dětského čtenářství prostřednictvím vlastního čtenářského klubu.⁵ Děkujeme jim každodenně za ochotu pustit se do takového dobrodružství. Víme, že po republice pracují veřejné knihovny⁶, které si čtenářský klub založily, a tento úspěšně pracuje. Snad budete číst dál a poznáte tak blíže malou obecní knihovnu v Choceradech kus od Benešova, kde se s energií sobě vlastní do této práce pustila tamější paní knihovnice. Myšlenka a zkušenosti školních čtenářských klubů dokonce zaujaly MŠMT natolik, že čtenářský klub zařadilo do tzv. „šablon“ v systému zjednodušeného vykazování – základní školy si tak mohou jeho prostřednictvím požádat o finanční podporu – a my víme, že často vyslechnou naše rady a osloví místní veřejnou knihovnu a snaží se ustavit tandemovou dvojici...

Redakce časopisu *Čtenář* plánuje věnovat se tématu čtenářských klubů (ve kterých nemusí číst jen děti) dlouhodobě a systematicky. Tento text je tedy pomyslným úvodníkem k článkům následujícím jak v tomto speciálu, tak i v některých dalších číslech. Těšíme se proto na další virtuální setkání s vámi. Pokud budete mít zájem přesunout se z virtuálu do reality, sledujte zmíněné webové stránky a někdy osobně na naší čtenářské akci na viděnou.

EVA BĚLINOVÁ | eva.belinova@novaskolaops.cz

⁴ Školní čtenářské kluby vedené a metodicky podporované Novou školou, o. p. s., jsou financované prostřednictvím různých operačních programů v systému ESIF, v současnosti především Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání, který administruje MŠMT ČR.

⁵ S jejich zkušenostmi a výsledky práce se můžete průběžně seznamovat především na www.ctenarskekluby.cz.

⁶ Není bohužel v našich silách vést si přesnou evidenci, byť bychom ji velmi rádi měli.

Téma

Téma – Čtenářské kluby

Cesta ke čtenářskému klubu v Obecní knihovně Chocerady

Uvažujete o založení čtenářského klubu, ale bojíte se, že na něj nemáte dost financí? Nevíte, jak do klubu nalákat děti? A co vlastně v takovém klubu s dětmi dělat? Podobnými obavami jsem si před pár lety prošla i já, ale s odstupem mohu napsat, že to nejpodstatnější, bez čeho by náš klub nikdy nevznikl, byla naše chuť sdílet radost ze čtení a energie přesvědčit o tom ostatní. Všechno další pak přišlo vlastně skoro samo.

ZAČÁTEK

Na počátku vzniku čtenářského klubu v naší knihovně stálo několik šťastných „náhod“. Obecní knihovna Chocerady v první řadě přímo sousedí s místní základní školou. Paní vychovatelky ze školní družiny chodily s dětmi pravidelně ve čtvrtek do knihovny a opakovaně se svěřovaly, jak jsou za tuto možnost vděčné, protože školní prostory jsou malé a děti je moc. Některé děti se v knihovně trochu nudily, jiné by se rády s knížkami blíže seznámily, ale většinou bylo dětí tolik, že nebylo možné si nikde v klidu sednout a začíst se. Napadlo mě, že všem by možná pomohlo, kdybych děti, které čtení baví, „odklonila“ z nabitě družiny do čtenářského klubu. To byl můj

O čtenářský klub v Obecní knihovně Chocerady mají děti zájem

Foto: autorka

první impuls. Pak jsem se teprve začala zajímat, jak by měl takový klub vypadat a co by bylo nutné zařídit pro jeho založení.

Shodou okolností jsem ve spřátelené sázavské knihovně narazila na čtivě napsanou, návodnou a inspirativní knihu *S knihou po škole*, která se věnuje problematice školních čtenářských klubů (vydala ji Nová škola, o. p. s.). Díky knize jsem si stanovila základní pravidla klubu, kterých se držím v podstatě dodnes. Důležitý je, jak je už zmíněno v úvodním článku (na s. 84), počet dětí. Neměl by přesáhnout patnáct, ideální je něco kolem deseti dětí. Hezké je mít vlastní prostor pro klub, ale v podmínkách naší malé knihovny jsem pouze upravila běžné sezení (čtyři velká křesla u malého stolu), přidala jsem další židle a vytvořila kruh o dvanácti místech. Děti musí mít čas na samostatné čtení přímo v klubu, společně pak sdílíme zážitky z četby, to je hodně baví a doporučeni napínavé knížky od kamaráda má mnohem vyšší váhu než ta od učitelů a knihovníků. Je dobré mít větší výběr atraktivních knih, které si děti mohou půjčit domů. Snažím se proto sledovat, jaké nové tituly vycházejí a zohledňuji při nákupu novinek i vkus dětských čtenářů. Speciálně pro klubové děti ale nic nenakupuji, mám stálý rozpočet na knihovnu a v rámci něho fond průběžně obnovuji. V klubu si také hrajeme různé hry, pracujeme na tzv. čtenářských lekcích (společná práce s jednou knihou nebo tématem). Více se náplní klubu bude věnovat některý z dalších plánovaných článků ve *Čtenáři*, inspiraci ke čtenářským lekcím i dílnám čtení můžete také najít na webu Čtenářských klubů (www.ctenarskekluby.cz).

OD TEORIE K PRAXI

Měla jsem tedy poměrně jasnou teoretickou představu, jak by měl klub vypadat a jak by mohl fungovat. Teď bylo potřeba přejít k realizaci. Klíčová je v takové chvíli dobrá spolupráce jak s vedením obce nebo jiného zřizovatele knihovny, tak se školou. V naší obci máme naštěstí velmi vstřícnou paní starostku, která nebrání žádným novým iniciativám, ba naopak. Stejně tak příkladně fungují vztahy s paní ředitelkou základní školy – vznik klubu podpořila a pomohla jeho propagaci v počátcích (letáčky s nabídkou do družiny a na školní nástěnkou). Rodičům i pedagogům jsem navíc vyšla vstříc tak, že děti v družině vyzvedávám a opět je zpět vracím.

V případě některých dětí je navíc důležité, že klub funguje zadarmo, neplatí se v něm žádné účastnické poplatky. Kdo chce a může, pouze dobrovolně jednorázově přispěje. Vítaná je také materiální pomoc při závěrečných klubových setkáních a vystoupeních, zejména ve formě domácího občerstvení pro zúčastněné. Na základě náboru ze zmíněných letáčků se do klubu přihlásilo 12 dětí, což bylo o čtyři více, než jsem původně plánovala. V současné době vedu již třetím rokem kluby dva, nové děti se stále „nabalují“, někdo odpadne, ale většina zůstává. Druháčci z původního prvního klubu vyrostli do pubertáků, ale pár jich stále zůstalo knihovně věrných, což je pro mě obrovská radost a satisfakce.

PROGRAMOVÁ NÁPLŇ

S dětmi jsme během let nahráli audionahrávku jednoho z příběhů knihy Davida Walliamse *Nejhorší děti na světě*, psali vlastní básničky a točili videa, pracovali na projektu *Čtenář na jevišti*, s dramatizací knihy Terezy Říčanové zahajovali vernisáž místní pobočky výtvarného oboru ZUŠ, nakreslili a napsali leporelo pro soutěž Zlaté dítě a každoročně pořádali letní piknik na dětském hřišti. Letos se chystáme napsat a vydat knížku krátkých povídek. Někdy si ale v klubu prostě jen čteme a povídáme o tom, co nás baví číst a proč.

V posledních dvou letech jsem se shodou náhod zapojila do práce ve Čtenářských klubech Nové školy o. p. s. Díky jejich metodické podpoře jsem profesně vyrostla, získala množství nových kontaktů na správné duše, pro které je rozvoj dětského čtenářství stejně zásadní, zažila mnoho čtenářských lekcí, dílen čtení a setkání s autory současné dětské literatury, držela v ruce spoustu krásných knížek a dostala se k novým pracovním výzvám. To vše se samozřejmě snažím zúročit ve svých domovských klubech. Každému, kdo o založení klubu jen trochu uvažuje, určitě doporučuji webové stránky Čtenářských klubů nebo ideálně některý z jejich seminářů. Není nad to zažít si vše osobně a na vlastní kůži!

PŘÍNOSY

Hlavním benefitem čtenářských klubů pro naši knihovnu je jednoznačně příliv nových čtenářů. Klubové děti někdy přivedou i své kamarády, kteří by se do knihovny jinak možná nedostali. Také mě těší časté milé zprávy od rodičů, jejich poděkování za moji práci. Některé děti nejsou předurčeny k úspěchům ve škole, ale ve čtenářských klubech se jim mimořádně daří. Jsou to děti, které se například vymykají běžnému průměru. Někdy jsou plaché a žijí ve svých světech, bývají kreativní a ne moc průbojné nebo naopak velmi živé a divoké. V klubech bývá na tyto „odchylky“ čas a prostor, děti se cítí uvolněné a nejsou pod tlakem. Často se také něco nového dozví od dětí i já, některé tituly jsem do knihovny koupila právě na základě dětských doporučení. Založení klubu kromě energie a času (což jsou ve skutečnosti ty nejdražší položky ze všech) nestálo vlastně skoro nic a přineslo knihovně i mně osobně spoustu pozitiv.

Jedním z nejhezčích momentů loňského roku bylo pro mě brzké odpoledne na počátku září, kdy do knihovny po letní pauze přiběhly hned po vyučování dvě nejstarší z mých klubových slečen, přivedly s sebou jednu kamarádku, usadily se do křesel a začaly se do svých knížek, prostě jako doma.

LUCIE VRTALOVÁ | knihovna.chocerady@seznam.cz

Co pro vás připravujeme...

- Sté výročí prvního knihovního zákona – Ústecký kraj
 - dopad zákona na obce Ústeckého kraje
 - knihovny v Sudetech
 - historie SVK v Ústí nad Labem
- Stáže v zahraničí: Irsko – Dublin
- Knihovníci a jejich ex libris
- Literární samizdat
- Besedy pro děti v Husově knihovně v Říčanech a další materiály.

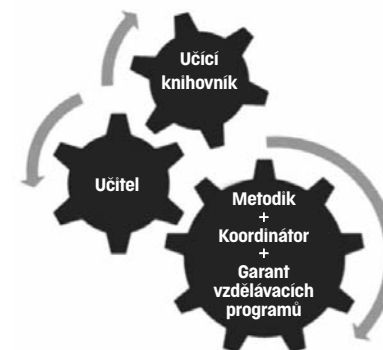
Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

Společenství praxe rozvíjí informační gramotnost žáků

Kde najdu informace o své oblíbené online hře? Jak mám věřit videu, které mi poslal spolužák přes Instagram? Máme v knihovně v naší vesnici nějaké staré časopisy pro téma mého referátu o místním divadelním spolku? Jak si najdu informace o dopravních spojkách, které mě dovezou k babičce? Jak mám udělat dobrou pozvánku na svou narozeninovou párty? Tyto otázky patrně nenajdeme jako zadání úloh v běžných školních učebnicích, ale můžeme je slyšet od dětí školou povinných, když řeší každodenní situace. Co mají takové otázky společné? Týkají se různých aspektů práce s informacemi, která patří k důležitým kompetencím pro život v informační společnosti.

Vést žáky k informační gramotnosti je jednou z priorit vzdělávání ve 21. století, ale zároveň je to cíl, který současné školní (neboli formální) vzdělávání nedokáže vždy náležitě naplňovat. Školám jsou však nablízku partneři, kteří s informačním vzděláváním mají letité zkušenosti a práce s informacemi je pro ně doménou – knihovny. A právě partnerství knihovny a školy na cestě žáků za informační gramotností se stalo základní myšlenkou, z níž se v roce 2018 zrodil projekt s výmluvným názvem *Co nebylo v učebnici – spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století*.¹ Vznikl pod hlavičkou SKIP v jedné z výzev MŠMT, která je součástí *Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání* (OP VVV). Jeho pilířem jsou spolupracující dvojice učičích knihovníků a učitelů ze 14 měst a městec napříč Českem.² Společně s odborným zázemím Kabinetu informačních studií a knihovnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity³ a jeho studenty – budoucími knihovníky – se zformovala společenství praxe. Jejich cílem je vytvořit funkční a v informačním vzdělávání knihoven i škol využitelné vzdělávací programy, které rozvíjejí pozitivní vztah ke knihovně a ke knize, čtenářství, ale především informační a mediální gramotnost a digitální kompetence žáků, počínaje prvním ročníkem základní školy a konče maturitou.

Aktuální tuzemská výzkumná šetření (prezentovaná například v tematické zprávě České školní inspekce z roku 2018⁴) ve výsledcích ukazují, že právě informační gramotnost je ve školách opomíjena a učitelé mnohdy nemají metodické a ani didaktické zázemí pro výuku informačních dovedností. Projekt *Co nebylo v učebnici* svým obsahem na tuto situaci reaguje. Učičí knihovníci

Obr. 1: Schéma společenství praxe projektu
Co nebylo v učebnici, zdroj: autorka

¹ Podrobné informace o projektu lze nalézt na <https://www.conebylovucebnici.cz/>.

² Seznam konkrétních míst, z nichž pocházejí projektové partnerské týmy, lze nalézt na <https://www.conebylovucebnici.cz/subjekty.html>.

³ Více informací o tomto vysokoškolském pracovišti a jeho odborné, výzkumné i publikační činnosti najdete na <https://kisk.phil.muni.cz/>.

⁴ Výzkumná zjištění týkající se rozvoje informační gramotnosti v českých školách jsou dostupná na webu ČŠI <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Rozvoj-informacni-gramotnosti-na>.

společně s učiteli hledají vhodná témata, metody a učební aktivity, jimiž lze ve vzdělávacích programech informační gramotnost rozvíjet, a tak ukazují důležitost informačního vzdělávání žáků ve školním i mimoškolním prostředí pro jejich každodenní kvalitní a úspěšný život v informačním věku.

V jaké fázi se nyní projektové aktivity odehrávají? Týmy učících knihovníků a učitelů ve společenských praxích dokončují první tři z celkem devíti vzdělávacích programů, každý v rozsahu 16 vyučovacích hodin, a připravují jejich ověření v reálné edukační praxi knihoven nebo škol. Na co jsou konkrétně vzdělávací programy zaměřeny?

Program č. 1 – Na cestě od autora ke čtenáři v knihovně je určen pro nejmenší žáky a jeho obsahem jsou jednotlivé lekce, v nichž se žáci metodami rozvíjejícími základy informační gramotnosti seznamují s fenoménem knihy, knihovnou v místě svého bydliště, poznávají, kdo v knihovně pracuje a jakými cestami jejich oblíbená kniha putuje z rukou spisovatele a ilustrátora do knihovny a do police, v níž čeká na svého čtenáře.

Program č. 2 – S informacemi k lepšímu celoživotnímu učení je určen žákům 4. tříd a jeho cílem je v osmi výukových blocích vést žáky k tomu, aby rozvíjeli další informační dovednosti, osvojili si vyhledávací strategie, naučili se klást důležité otázky týkající se věrohodnosti informací, informace vyhodnotit, uspořádat a případně sdílet podle určitých kritérií a s konkrétním cílem.

Program č. 3 – Bádám v knihovně a píšu svůj odborný text je zacílen na středoškoláky a jeho smyslem je to, aby si středoškoláci v sedmi výukových blocích osvojili práci s informacemi zaměřenou na schopnost postupnými kroky zpracovat do podoby odborného textu a poté prezentovat vybrané odborné téma s využitím různorodých služeb knihovny a přitom aby získali dostatečné základy citační etiky a znalosti týkající se duševního vlastnictví. Zároveň tento vzdělávací program cílí na rozvíjení mediální gramotnosti pro participativní fungování člověka ve veřejném prostoru.

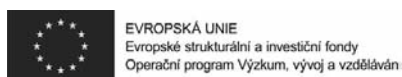
Všechny vzdělávací programy se opírají o konstruktivistické pedagogické paradigma, didakticky využívají třířázového modelu učení E-U-R (evokace-uvědomění si významu informací-reflexe) a jsou založeny na metodách kritického myšlení z programu RWCT⁵ a dalších aktivizačních metodách výuky. Je akcentována skupinová práce, také rozvíjení soft skills a kreativity. Vzdělávací obsah výukových bloků a hodin obohacují kvízy, křížovky, komiksy, interaktivní prvky a nezapomíná se ani na evaluaci. Všechny výukové jednotky jsou provázány s rámcovými vzdělávacími programy, rámci informační gramotnosti a digitálních kompetencí, podle zadání projektu reflektují individuální vzdělávací potřeby žáků.

Projektový záměr vznikl s cílem vytvořit vzdělávací obsah „do šuplíku“, nýbrž tak, aby měl reálný dopad na informační vzdělávání také v těch knihovnách a školách, které se do projektu nezapojily. Všechny ověřené a finalizované vzdělávací programy budou v průběhu realizace projektu postupně zveřejněny na portálu rvp.cz⁶ a stanou se otevřenými vzdělávacími zdroji pro každého, kdo s edukačním obsahem zaměřeným na rozvíjení gramotností pro 21. století bude chtít pracovat.

Pokud byste se chtěli dozvědět více o aktivitách tohoto projektu, neváhejte mě kontaktovat. I vy se můžete stát součástí společenství praxe a v této fázi vstoupit do projektového dění jako tvůrci vzdělávacích programů.

PAVLÍNA MAZÁČOVÁ | pmazacov@phil.muni.cz

Pozn.: Vznik příspěvku byl podpořen projektem OP VVV Co nebylo v učebnici – spolupráce knihoven a škol ve vzdělávání žáků 21. století, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008278 (2018-2021).

Seznam použité literatury naleznete v elektronické verzi článku.

⁵ Zkratkou RWCT je míněn vzdělávací program Reading and Writing for Critical Thinking (Čtením a psaním ke kritickému myšlení); více viz http://www.kritickemysleni.cz/facelift_index.php.

⁶ Jedná se o metodický portál nejen pro učitele dostupný na <https://rvp.cz/>.

Čtení, získávání a využívání e-knih a audioknih v roce 2018

Národní knihovna ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., uskutečnily v roce 2018 reprezentativní celostátní průzkum mezi obyvateli ČR staršími 15 let. Jedním z témat průzkumu byla četba a získávání elektronických knih a také využívání audioknih. Výzkum realizovala agentura Nielsen Admosphere metodou osobního standardizovaného rozhovoru tazatele s respondentem se záznamem odpovědi do elektronického dotazníku (metoda CAPI)¹.

Celkově šlo již o čtvrté šetření – předchozí proběhla v letech 2007, 2010 a 2013. Analýza byla provedena na vzorku 2007 respondentů na základě kvótního výběru s ohledem na pohlaví, věk, vzdělání, kraj a velikost místa bydliště.

V roce 2018 jsme četli o něco méně

Aktuální výsledky výzkumu Čtenáři a čtení v roce 2018 ukazují, že více než pětina (22 %) obyvatel České republiky ve věku 15+ nepřečetla v uplynulém roce žádnou knihu. Ve srovnání s výzkumem z roku 2013, kdy se naposledy výzkum čtenářství realizoval na stejném výběrovém vzorku, **vzrostl podíl „nečtenářů“ v české populaci o téměř 6 %**. Zajímavé je, že více stoupl podíl „nečtenářek“ než „nečtenářů“. Zbytek dotazovaných, tedy 78 % české populace 15+, kteří alespoň jednu knihu v uplynulém roce přečetli, považujeme v rámci výzkumu za čtenáře. Mezi čtenáře zařazujeme jak čtenáře tištěných a elektronických

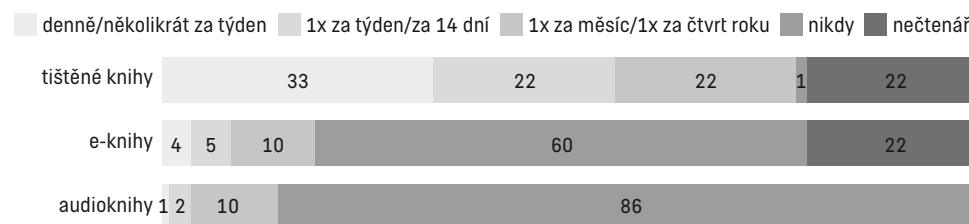
knih (e-knih), tak i posluchače zvukových knih (audioknih).

Průměrný počet přečtených knih za rok koreluje významně se vzděláním. Lidé s vysokoškolským vzděláním přečtou ročně 19 knih, zatímco lidé s nejnižším vzděláním pouze sedm knih.

Více než polovina čtenářů (60 %) čte knihy alespoň jednou týdně, více než dvě pětiny (44 %) dokonce několikrát týdně a téměř pětina čtenářů čte knihy denně (19 %). Ženy opět vycházejí jako silnější čtenářky než muži, denně čte téměř čtvrtina žen (23 %), ale pouze 14 % mužů. Za pravidelné čtenáře tištěných knih se označilo 42 % čtenářů, 28 % čtenářů se zařadilo do občasných a 28 % čtenářů přiznalo, že čte knihy v tištěné podobě spíše zřídka (jednou za měsíc a méně často).

Denní frekvence čtení knih u čtenářů roste s věkem, nejnižší je ve věkové kategorii 15–24 let (denně deklaruje čtení knih pouze 12 %) a naopak

Obr. 1: Jak často čtete nebo posloucháte knihy? (v %), celý vzorek N = 2007 respondentů

¹ Computer assisted personal interview

nejvyšší frekvence čtení knih je v nejstarší věkové kategorii čtenářů (65 a více), kde čte denně téměř třetina respondentů (30 %). Ekonomicky aktivní část české populace čte méně často než ekonomicky neaktivní část české populace (z větší části se jedná o lidi v důchodu), která má na čtení pochopitelně více času. Frekvence čtení roste také se vzděláním.

Čtením knih tráví průměrný Čech ve věku 15+ zhruba půl hodiny denně, což je srovnatelné s rokem 2013 (pokles o dvě minuty). Pokud čas strávený četbou knih vztáhneme pouze na čtenáře, a nikoliv na celou populaci, vychází délka četby na jednoho čtenáře v průměru 39 minut denně. S rostoucím počtem přečtených knih roste samozřejmě také průměrná doba strávená četbou knih denně. Zajímavým zjištěním je, že také **čtenáři využívající k četbě knih i další zařízení (čtečku, počítač, tablet atd.), stejně jako posluchači audioknih tráví četbou knih výrazně více času než průměrní čtenáři (v průměru posluchači audioknih 43 minut, čtenáři elektronických knih zhruba 48 minut denně).**

Výsledky výzkumu ukázaly, že délka četby roste také u rodičů nezletilých dětí s věkem dětí. Tato skutečnost může souviset s tím, že malé děti vyžadují od rodičů více péče a pozornosti než starší děti. S rostoucím věkem dítěte proto roste i čas, který mají rodiče sami pro sebe, a tím pádem i na čtení knih. S výjimkou vášnivých čtenářů (tedy takových, kteří přečtou ročně 50 a více knih), jichž je v populaci stejně jako v roce 2013, tedy necelých 6 %, se u všech čtenářských kategorií (sporadický čtenář, pravidelný čtenář i častý čtenář) mírně snížil jejich počet

v populaci. **K největšímu úbytku čtenářů došlo v kategorii „pravidelný čtenář“ (7–12 knížek ročně).**

Čtení e-knih

Celkem **19 % české populace (15+) čte alespoň někdy knihy v elektronické podobě, drtivá většina čtenářů však čte knihy stále v klasické tištěné podobě.** Pouze 1 % čtenářů čte knihy výhradně jinak (tedy v elektronické podobě). **Čtrnáct procent Čechů ve věku 15+ poslouchá alespoň někdy audioknihy,** opět se v naprosté většině jedná zároveň o čtenáře tištěných knih.

E-knihy čte alespoň zřídka necelá pětina (19 %) dospělé populace, z toho se ale pouze 4 % respondentů označilo za pravidelné čtenáře elektronických knih, 5 % za občasně čtenáře a 10 % uvedlo, že čtou elektronické knihy spíše zřídka. Na rozdíl od četby knih jako takové najdeme více čtenářů elektronických knih mezi muži (rozdíl cca 2 %), což může souviset s lepší vybaveností zařízením pro jejich četbu.

Výrazným diferenciačním faktorem četby e-knih je věk čtenářů. **Elektronické knihy čte nejvíce mladá generace ve věku 15–19 let. V této věkové kategorii čte e-knihy alespoň zřídka 39 % dotázaných.** Z toho 6 % uvádí, že jsou pravidelnými čtenáři e-knih a 21 % je čte jednou za měsíc až čtvrt roku. Na opačné straně spektra zájmu o četbu e-knih je starší generace 55–64 let a 65 let a více, u kterých se užívání e-knih pohybuje pouze v jednotkách procent.

Při pohledu na věkové rozložení čtenářů můžeme zaznamenat, že **zájem o četbu tištěných knih stále výrazně převažuje (77 %) a využívání**

Obr. 3: Jak často čtete elektronické knihy? (v %), celý vzorek N = 2007 respondentů

	sporadický čtenář (1–6)	pravidelný čtenář (7–12)	častý čtenář (13+)	ano	ne	ano	ne	celkem
pravidelně	1	5	10	6	4	12	2	4
občas	4	6	8	9	4	18	2	5
zřídka	11	13	16	17	10	29	7	10
nikdy	83	76	66	66	64	33	64	60
nečtenář	0	0	0	2	17	7	24	22
	počet přečtených e-knih			návštěva knihovny v posledním roce		posluchač audioknížek		

e-knih i audioknih je spíše doplňkem hlavního čtenářského proudu. Velký rozdíl v zájmu o četbu e-knih mezi mladou a starší generací ale naznačuje, že **podíl e-čtenářství se bude v budoucnu postupně zvyšovat.** Budeme se pozvolna proměňovat v hybridní čtenáře, kteří čtou jak tištěné, tak i elektronické knihy, včetně poslechu audioknih.

Odlisný pohled na čtenářství e-knih nám umožňuje hledisko počtu přečtených knih za rok. Čtyři pětiny (80 %) častých čtenářů, kteří přečtou 13 a více knih za rok, konstatují, že e-knihy čtou pravidelně denně nebo několikrát za týden. Na druhé straně pouze 16 % sporadických čtenářů (1 až 6 přečtených knih za rok) uvádí, že e-knihy čte pravidelně. Průzkum ukázal, že v dospělé populaci je přibližně 1 % těch, kteří čtou pouze e-knihy. **Největšími konzumenty e-knih jsou jednoznačně ti, kteří hodně čtou. Zatímco klasický český čtenář knih za poslední rok přečetl v průměru 14 knih, čtenář, který využívá ke čtení knih i jiná zařízení, za poslední rok přečetl v průměru 22 knih.**

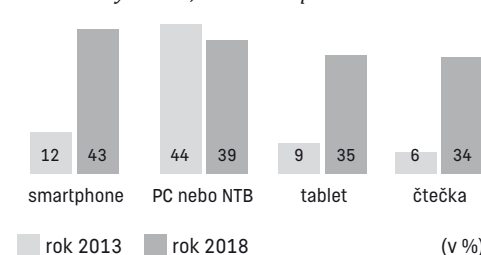
K obdobným výsledkům došel i nedávno zveřejněný německý průzkum, který iniciovalo sdružení pro e-knihy Tolino.² Podle tohoto průzkumu téměř 60 % čtenářů e-knih přečte za měsíc nejméně dvě knihy. Výzkum potvrdil, že jak četba knih v elektronické podobě, tak i poslech audio-

knih jsou spíše doplňkem ke klasické četbě knih a využívají je zejména silní čtenáři.

Zařízení využívaná k četbě elektronických knih

Nejčastěji využívaným zařízením pro četbu knih v elektronické podobě není čtečka elektronických knih, tedy zařízení k tomu primárně určené, ale **„chytrý telefon“ (smartphone).** Ten využívá k četbě knih v elektronické podobě 43 % čtenářů. Na druhém místě je stále počítač nebo notebook, který využívá celkem 39 % čtenářů e-knih. **Čtečku nebo tablet uvedlo zhruba 35 % čtenářů elektronických knih.** Oproti roku 2013 je patrný výrazný nárůst v používání čteček, tabletů a zejména mobilních telefonů, které lze obecně považovat za zařízení lépe přizpůsobená četbě e-knih, než je tomu u klasického počítače nebo notebooku.

Obr. 4: Jaká technická zařízení používáte pro čtení elektronických knih, N = 375 respondentů

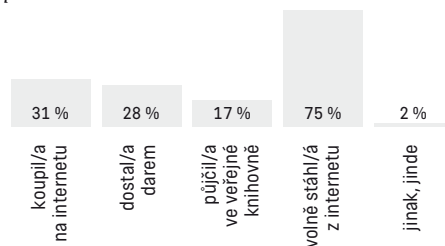
Obr. 2: Jak často čtete elektronické knihy (v %), celý vzorek N = 2007 respondentů

	muž	žena	15–24 let	25–34 let	35–44 let	45–54 let	55–64 let	65 a více let	ZŠ/sŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ/VOŠ	Praha	Čechy	Morava	celkem
pravidelně	3	4	7	5	5	4	1	1	1	4	8	8	3	3	4
občas	5	4	10	7	4	6	1	2	4	4	8	5	5	4	5
zřídka	11	9	19	13	16	10	5	3	6	11	17	8	11	10	10
nikdy	55	65	46	54	53	57	71	71	58	64	56	51	60	63	60
nečtenář	26	18	17	22	22	23	22	23	31	16	10	28	21	21	22
	pohlaví		věk				vzdělání				oblast ČR				

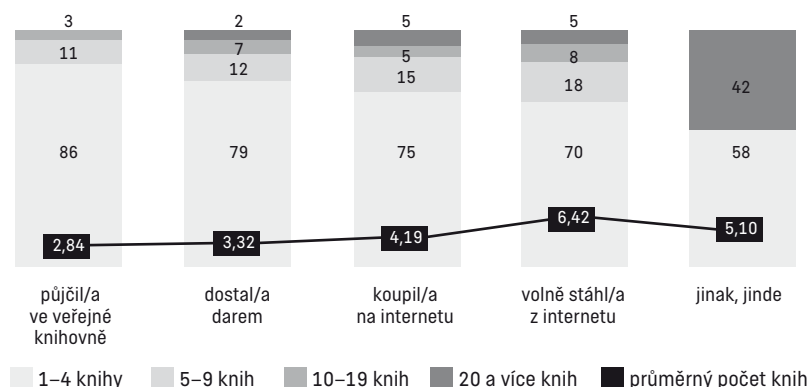
² E-Book- und Hybridleser lesen mehr. *Buchreport* [online]. Dortmund: Harenberg Kommunikation Verlags- und Medien-GmbH & Co., 2018, 2018-10_10 [cit. 2018-10-21]. Dostupné z: <https://www.buchreport.de/2018/10/10/e-book-und-hybridleser-lesen-mehr/>.

Využívá nejvíce k četbě elektronických knih mobilních telefonů nejmladší generace čtenářů (15–24 let), celkem 64 % z nich. Ve starších generacích najdeme sice čtenářů elektronických knih nejméně, zato tito čtenáři nejčastěji ze všech využívají k četbě elektronických knih právě čtečky. Pro generaci 35–44 let je zase velice rozšířený způsob četby elektronických knih prostřednictvím tabletu.

Obr. 5: Jak jste získal/získala elektronické knihy v posledním roce? N = 375 čtenářů e-knih

Obr. 6: Kolik elektronických knih jste získal/a v posledním roce? (v %) **Získávání e-knih v roce 2018**

Získávání elektronických knih

Nejčastější způsob získávání elektronických knih je v České republice stále **volné/neplacené stahování z internetu**. Tímto způsobem získalo e-knihu v uplynulém roce **75 % čtenářů** elektronických knih. Bezmála **třetina čtenářů elektronických knih si e-knihu v uplynulém roce zakoupila na internetu (31 %), více než čtvrtina (28 %) získala e-knihu darem a 17 % deklarovalo zapůjčení e-knihy v knihovně**.

Nejmladší generace ve věku 15–24 let patří k těm, které nejčastěji získávají e-knihy volným stahováním, a naopak je nejméně kupují na in-

ternetu, na druhou stranu také častěji než ostatní získávají e-knihy zapůjčením ve veřejné knihovně. Nejčastěji si čtenáři e-knih (75 %) koupili v uplynulém roce jednu až čtyři elektronické knihy, pouze 5 % koupilo v uplynulém roce na internetu 20 a více elektronických knih. V průměru si čtenáři e-knih na internetu koupili v uplynulém roce zhruba čtyři elektronické knihy, více než šest si stáhli volně z internetu a bezmála tři si zapůjčili v knihovně.

VÍT RICHTER | Vit.Richter@nkp.cz
Dokončení v příštím čísle

Do čísla přispěli

Mgr. Eva Bělinová – Nová škola, o. p. s. ■ Mgr. Jarmila Burešová – Knihovna města Ostravy ■ PhDr. Daniela Džuganová – Univerzita P. J. Šafaříka v Košicích ■ Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Kateřina Janošková – Masarykova veřejná knihovna Vsetín ■ Mgr. Jan Kamenický – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Mgr. et Mgr. Jaroslav Kříž – Městská knihovna Antonína Marka v Turnově ■ Mgr. Helena Legowiczová – Polský kulturně osvětový svaz v ČR, Sdružení přátel polské knihy ■ Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D. – KISK – Masarykova univerzita ■ Mgr. Helena Mlejová – Městská knihovna v Bratislavě ■ Jiří Walker Procházka – spisovatel, scenárista ■ PhDr. Vít Richter – Národní knihovna ČR ■ PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D. – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Mgr. Miroslava Sabelová – Knihovna města Ostravy ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Bc. Petra Steinbergerová – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ PhDr. Josef Straka – Městská knihovna v Praze ■ PhDr. Marie Šedá – Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě ■ Mgr. Miroslava Šudomová – Památník písemnictví na Moravě, Rajhrad ■ Bc. Václav Trunc – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Milan Valden – publicista ■ Lucie Vrtalová – Obecní knihovna Chocerady

Publikuj, nebo zemři aneb O predátorství

Možná jste se někdy setkali s výrazem *Publikuj, nebo zemři*, případně *kafemlejnek*. Co mají tyto výrazy společného s knihovnami? A kam až to dotáhl Švejk?

- **Už v roce 2010 se pokusil odbornou veřejnost s nově vznikajícím problémem seznámit knihovník z americké University of Colorado Denver Jeffrey Beall. Ten obecně definoval kritéria pro rozeznávání predátorských časopisů a na svém blogu pak uveřejnil také jejich seznam.**
- **Ti nejagresivnější predátoři pak dokonce napodobují nebo téměř do posledního detailu kopírují webové stránky a prezentace světově uznávaných vydavatelství nebo periodik.**

Vysoké školy jsou financovány formou příspěvku na vzdělávání, což jsou prostředky ze státního rozpočtu, resp. Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, určené na financování základních činností vysokých škol podle vysokoškolského zákona (tedy výuku i vědu). Další část prostředků vysoké školy získávají již výhradně na vědeckou činnost. Tyto prostředky pocházejí také ze státního rozpočtu, ale jejich výše závisí na publikační činnosti nebo na množství udělených patentů. Poměr těchto částek se pohybuje okolo 1:3. Často více než čtvrtina rozpočtu, se kterou disponuje vysoká škola, je tak přímo závislá na tom, jak akademičtí pracovníci publikují. Až do roku 2017 se prostředky určené na vědu mezi vysoké školy rozdělovaly pomocí tzv. „kafemlejnku“, tedy mechanismu, který přepočítával vědecké výsledky na body, a tyto body byly následně přepočítány na peníze. Čím více tedy akademici publikovali, tím více na tom škola „vydělala“.

Od roku 2017 vstoupila v platnost nová metodika přerozdělování, resp. hodnocení výsledků vědecké činnosti, protože se však jedná o hodnocení v pětiletých cyklech, k reálné změně dojde až v roce 2021.

Publikační činnost je však nutná i pro kariérní růst nebo získání grantů, v jejichž žádostech se dokládá publikační činnost hlavního řešitele, případně dalších členů, a při hodnocení je seznam publikací dokonce důležitější než např. škola, na které vystudoval. Z výše uvedeného je zřejmý tlak na další a další publikování vědeckých textů (tedy zmíněné *Publikuj, nebo zemři*), a to v pokud možno co nejprestižnějších časopisech. S tím samozřejmě dochází i k nárůstu tzv. predátorských vydavatelů, kteří se snaží na současnou situaci profitovat.

Co to je predátor a jak ho poznáme?

Jak už bylo zmíněno výše, v současnosti se na vědce i vědecké instituce vyvíjí stále větší tlak, aby publikovali v co největším možném množství. Samotné publikování v odborných periodikách však není otázkou několika dnů. Spíše naopak. Články před publikováním musí procházet dlouhým procesem recenzního řízení, a výsledkem tak může být i několikaměsíční čekání na finální publikování. Z takové situace, tedy kombinace potřeby publikovat a zdoluhavého procesu celého řízení, pak mohou těžit právě predátoři, kteří nabízejí možnost vše urychlit.

Už v roce 2010 se pokusil odbornou veřejnost s nově vznikajícím problémem seznámit knihovník z americké University of Colorado Denver Jeffrey Beall. Ten obecně definoval kritéria pro rozeznávání predátorských časopisů a na svém blogu pak uveřejnil také jejich seznam. Zároveň také poukázal na kritéria, podle kterých je možné

predátory určit. Jeho blog fungoval až do roku 2017, kdy byla stránka ze strany Bealla zrušena. Beallův seznam je nicméně stále dohledatelný a dostupný v různých internetových archivech.

Predátorská vydavatelství nebo časopisy jsou takové, které samy oslovují autory s nabídkou vydání knihy nebo článku (často prostřednictvím velmi kostrbatých e-mailů, ze kterých je zřejmé, že jsou přeloženy překladatelem). Recenzní řízení u nich probíhá velmi zrychleně nebo vůbec, a rozhodně tak není zárukou kvality publikovaných informací. Vydané dokumenty jsou často nevalné typografické i jazykové úrovně.

Autoři často kývnou na lákavou nabídku zrychleného (většinou tedy žádného) recenzního řízení a rychlejšího publikování. Bohužel se dnes setkáváme i s tím, že si badatelé plně uvědomují, že své texty vydávají pod hlavičkou predátorů. Nicméně je faktem, že se mnozí stále nevědomky a v dobré víře nechají chytit do jejich pastí. Praktiky podobné systému některých časopisů vydávaných v režimu open access – například autorské poplatky za vydání a uveřejnění článků – nemusí na vědce působit negativně, zvláště pokud jsou sami zvyklí na publikování v takovýchto odborných časopisech.

Používané praktiky

Kromě již zmíněných (a také těch nejvýraznějších) kritérií existuje samozřejmě i řada dalších. Časopisy i vydavatelství mívají názvy podobné jiným známým a zavedeným časopisům, nebo například názvy, které jsou až příliš všeobdobné, často obsahující slova jako *international*, *global*, *world*, *research*, *scientific* atd. Při bližším zkoumání pak můžeme dokonce zjistit, že geografické zasazení vůbec neodpovídá místu, kde periodikum vychází. Svou reputaci mohou stavět i na různých, někdy i smyšlených informacích o kvalitě periodika, například uvádějí lživé informace týkající se indexace v databázích apod.

Avšak i predátoři se snaží působit seriózněji. Kromě pochlebovačného obesílání badatelů se samozřejmě prezentují i na webu. Od seriózního periodika či vydavatelství bychom však zřejmě očekávali i seriózní zpracování, nicméně se můžeme mnohdy setkat s webovými stránkami, které jsou plné chyb – i méně pozorného ná-

vštěvníka tyto chyby mohou vést alespoň k zamýšlení. Ti nejagresivnější predátoři pak dokonce napodobují nebo téměř do posledního detailu kopírují webové stránky a prezentace světově uznávaných vydavatelství nebo periodik.

Neprůhledné informace například o poplatcích nebo (ne)probíhající recenzní řízení se ukrývají za na první pohled solidně vyhlížející fasádou a mnohdy se opírají i o smyšlené redakční rady, kam doplňují významná jména vědeckého světa i bez jejich vědomí, nebo jsou schopni do takové odborné rady zapsat i člověka neexistujícího.

V redakční radě časopisu Science Research Association je Dr. Švejk z Univerzity Maxe Broda v Praze. Zda o tom ví nebo je členem bez svého vědomí, se lze jen dohadovat...

Švejk coby člen redakční rady Science Research Association (<http://www.scirea.org/journal/EditorialBoard?JournalID=88000>)

I přesto si však predátoři jsou schopni získat nové autory. Predátorští vydavatelé často zasílají stovkám vědeckých pracovníků hromadné e-maily, kterými se je snaží nalákat k publikování právě v jejich odborném periodiku. Mnohdy se odkazují na články dotyčného autora, které chválí, ačkoliv je nejspíš ani neviděli. A i toto je samozřejmě způsob, jak autora-vědce, který potřebuje vykázt publikační činnost, zviklat a nalákat.

Do knihovny přišla paní s radostí a dárkem knihy do fondu, kterou publikovala v německém nakladatelství. Knihovník knihu prohlédl, a protože měl pochybnost o kvalitě vydání, začal se zajímat o vydavatele. Vydavatel byl klasický predátor. Postupně se informace složily dohromady: paní obdržela e-mail s vychválením její přednášky, kterou skutečně v zahraničí měla, s nabídkou vydat knihu. Za vydání musela zaplatit, ale všechno šlo velmi rychle. Výsledkem je kniha bez jakékoliv redakční úpravy, bez recenzenta a ještě je pouze virtuální: knihu totiž vytiskne vydavatel až po objednatelce zájemce. Tento „německý“ vydavatel má sídlo na Panamských ostrovech, autorka může mít do budoucna poškozenou pověst. Stejnou knihu již pravděpodobně nikde jinde nevzdá.

Predátorské konference

Nejsou to však jen časopisy nebo vydavatelství, která se mohou „pyšnit“ titulem predátora. Kvantita bohužel vítězí nad kvalitou i na poli pořádání vědeckých setkání a v současnosti se tak stále navyšuje počet predátorských konferencí.

Predátorské konference se zaměřují především na mladé, začínající vědce a doktorandy, kteří se snaží využít příležitost vystoupit se svým příspěvkem a ve svých vědeckých začátcích nacílí na ta nejprestižnější setkání. Organizátoři-predátoři k tomu využívají podobných praktik jako výše zmíněné časopisy a vydavatelství – uvádějí smyšlený organizační výbor nebo do něj vkládají jména vědců bez jejich vědomí, napodobují názvy zaběhnutých vědeckých konferencí a jejich webových stránek, již proběhlé konference propagují fotografiemi, které s akcí vůbec nesouvisí nebo jsou stažené z internetu. Autorské příspěvky většinou bývají přijaté téměř ihned, bez jakéhokoliv řízení, které by zhodnotilo kvalitu příspěvku, nebo s drobnými formálními připomínkami, jež se dají „napasovat“ téměř na cokoliv. Stejně jako periodika, také predátorské konference se snaží těžit z poplatků a běžně se stává, že konferenční poplatek je autorovi odtajněn až poté, co je jeho příspěvek přijat.

Predátorské konference často končí jako pouhá virtuální setkání. Pokud autor na takovéto setkání dorazí, může zjistit, že se v jedné místnosti odehrává konferencí více, často s jiným tématem. Nelze se pak divit tomu, že organizátoři jsou schopni pořádat desítky i stovky konferencí

pochybné kvality. Jeden z pořadatelů podobných akcí, společnost Waset, si například na rok 2018 naplánoval přes 180 setkání, která měla pokrýt téměř 60 000 samostatných konferencí.

V roce 2017 se v médiích objevila informace o tehdy budoucí děkance Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy Alici Němcové Tejkalové. Ta v minulosti publikovala několik svých článků v predátorských časopisech. Tyto časopisy byly na tzv. Beallově seznamu, povedlo se jim však dostat dokonce do databáze Scopus, největší souhrnné citační databáze recenzované literatury, vědeckých článků a knih, která je (bývá) zárukou kvality. Němcová Tejkalová k situaci řekla, že nevěděla, že jsou to predátorské časopisy. Děkankou jmenována byla.

Obrana

V současnosti neexistuje žádný komplexní nástroj, který by dokázal predátora jednoznačně odhalit. Vysokoškolské knihovny se však problematice věnují, snaží se o osvětu, pořádají semináře a rozšiřují informace mezi své uživatele. Fungují samozřejmě nejrozličnější webové databáze, které se pokoušejí nabídnout pomůcky a tipy pro autory, včetně archivovaného Beallova seznamu. Autoři si tak musí uvědomit, že důkladná kontrola dostupných informací o vydavateli nebo organizátorovi a jeho praktikách musí dnes být samozřejmou součástí výběru toho, kde publikovat. Sami autoři se musí aktivně zajímat o důvěryhodnost vydavatele, aby mezi svými kolegy nepřišli o tu svou.

Celý tento byznys je založen na jednoduché myšlence: existují vědci, kteří chtějí a jsou tlačeni do publikování, které je však z logiky věci zdlouhavé. Predátoři nabízejí zrychlený způsob, který na jedné straně generuje zisk a na straně druhé radost z publikování, případně splnění povinností. Dokud nepříjde rozčarování z odhaleného podvodu a navždy pošramocené pověsti a stínu nad tím, zda autor publikoval u predátora vědomě, nebo nevědomě.

VÁCLAV TRUNEC | vaclav.trunec@ff.cuni.cz
KLÁRA RÖSSLEROVÁ | Klara.Rosslerova@ff.cuni.cz
PETRA STEINBERGEROVÁ
| petra.steinbergerova@ff.cuni.cz

Seznam použité literatury naleznete v elektronické verzi článku.

Celoslovenská odborná konferencia *Knižnice 2018*

Slovenská asociácia knižníc (SAK) pravidelne organizuje celoslovenské odborné konferencie, ktoré sú venované strategickým úlohám slovenského knihovníctva a poskytujú priestor pre verejnú diskusiu aktuálnych problémov, a to aj v širšom kontexte pamäťových a fondových inštitúcií. Konferencie sú realizované každé tri roky (2012, 2015, 2018). Tá tohtoročná sa uskutočnila 2. a 3. októbra 2018 v Slovenskej akadémii vied v Bratislave pod názvom **Kultúrne dedičstvo pre všetkých! Knižnice 2018**, a to pod záštitou ministerky kultúry Slovenskej republiky Ľubici Laššákovéj v rámci Európskeho roka kultúrneho dedičstva 2018.

Cieľom SAK ako nezávislého, dobrovoľného a otvoreného záujmového združenia verejne prístupných knižníc v Slovenskej republike je podporovať ich rozvoj a odbornú spoluprácu, obhajovať knižnice a nastoľovať a presadzovať program technického a technologického rozvoja knižníc. Na vrcholnom celoslovenskom podujatí sa zúčastnilo viac ako 200 účastníkov, odznelo 31 príspevkov odborníkov z Ministerstva kultúry SR (MK SR), Slovenskej národnej galérie, Slovenského technického múzea, Národného osvetového centra, SKIP ČR, Slovenskej národnej knižnice aj ďalších vedeckých a verejných knižníc. A to všetko za finančnej podpory Fondu na podporu umenia.

Program prvého dňa

V úvode konferencie predseda SAK Ondrej Látka privítal vzácných hostí. Za Slovenskú akadémiu vied podpredsedu SAV pre 3. oddelenie vied Miroslava Morovicsa, za MK SR generálneho riaditeľa Sekcie kultúrneho dedičstva Radoslava Ragača, za Ústrednú knižničnú radu Danielu Gondovú, za Slovenskú národnú knižnicu jej generálnu riaditeľku Katarínu Krištofovú a hosta z Českej republiky Romana Giebisha, predsedu SKIP ČR.

Prvým odborným vstupom programu bol video príhovor europoslancu **Ivana Štefanca**, ktorý podporuje knižnice a považuje ich za dôležitú súčasť modernej Európy. Vyjadril sa, že cieľom

Európskeho parlamentu je zabezpečiť slobodný tok informácií. Ako úspešný príklad toho, čo poslanci dosiahli, uviedol odstránenie geoblokovania, čo v praxi znamená, že informácie zverejnené v elektronickom prostredí nemôžu byť blokované pre rôzne krajiny EÚ. Europoslanec ocenil prácu všetkých knihovníkov a poprial úspešnú konferenciu.

Prvý živý príspevok mala riaditeľka Slovenskej národnej galérie **Alexandra Kusá**, ktorá nám ju bližšie predstavila v zaujímavej prezentácii obrazu a slova. Snahou je, aby bola inštitúcia čo najviac otvorená verejnosti. Výhodiskom pre nový koncept sú fakty, že galéria je miesto pre umenie, vzdelávanie a trávenie voľného času. Komunikácia galérie je založená na princípe, že aj negatívne informácie treba prezentovať pozitívne – napr. informáciu o zatvorení s tým, že po otvorení bude galéria moderná nová inštitúcia. V spojitosti s knižnicami plánujú projekt spoločnej čítárne s knižnicou Vysokej školy výtvarných umení. Ponúkajú priestor na spoluprácu aj iným knižniciam, ktoré majú vo svojom fonde umenovednú literatúru.

Marcel Čas z Inštitútu kultúrnej politiky prezentoval tento novovzniknutý útvar MK SR. Podľa jeho vyjadrenia je úlohou inštitútu tendencie argumentovať za správnu vec. Na hodnotenie knižnice (verejnej inštitúcie) používajú metódu ROI (return of investment), ktorá vyjadruje

výpožičkovú návratnosť knižníc. Príspevok sa stretol s pomerne veľkým záujmom a autor prisľúbil, že oslovia knižnice SR s výsledkami, ale aj ponukou, ako sa do procesu zapojiť.

Zuzana Šullová zo Slovenského technického múzea v Košiciach prezentovala na konkrétnych prípadoch výsledky svojho múzea, okrem iného aj o víziách a trendoch fungovania múzea v konfrontácii s realitou. Múzejná komunikácia je veľmi dôležitá a má odrážať všetky činnosti múzea vo vzťahu k verejnosti.

Roman Giebisch zo SKIP ČR odprezentoval príspevok na tému digitálne služby knižníc v Českej republike. Zhodnotil, že sú veľmi málo využívané. Ako príklad uviedol, že iba štyri percentá Čechov využívajú audioknihy pravidelne a iba jedno percento číta výhradne e-knihy. V Čechách sú elektronické knihy rozšírené prostredníctvom služby eReading od Albatros Media a zároveň Mestská knižnica v Prahe buduje vlastný fond e-knín. Služba e-depozit v Národnej knižnici zatiaľ nefunguje, absentuje novelizovaná legislatíva.

Daniela Džuganová z Univerzitnej knižnice UPJŠ v Košiciach vo svojom príspevku uviedla konkrétne výsledky záverov a ich naplnenia z predchádzajúcej celoslovenskej konferencie *Knižnice 2015*.

Daniela Gondová z Akademickkej knižnice UK v Bratislave popísala stratégiu slovenského knihovníctva na roky 2015–2020. Zároveň uviedla argumenty, prečo a ako sú v stratégii definované tri základné oblasti. Tými sú ľudia, fondy a služby, najdôležitejšie piliere fungovania knižníc aj do budúcnosti. Vyhodnotila výsledky dotazníka, ktorý bol distribuovaný do knižníc. Z výsledkov vyplýva, že pre slovenské knižnice je ucelená stratégia dôležitá aj do budúcnosti a často pomáha pri presadzovaní vízií a cieľov knižníc u zriaďovateľov.

Karolína Havlíčková z Národného osvetového centra prezentovala portál pre kultúrne dedičstvo Slovenska – *Slovakiana*. V rámci tohto projektu Národné osvetové centrum zabezpečuje systém na uchovávanie a evidenciu zbierok, nie však ich digitalizáciu a zverejňovanie. Je to dlhotrvajúci problém, na riešenie ktorého slovenské knižnice netrpezlivo čakajú.

Jana Matúšková z Univerzitnej knižnice v Bratislave predstavila webový archív. Je to projekt,

ktorého cieľom je zabezpečiť uchovanie archívnych webových stránok kultúrnych inštitúcií. Pôvod celého projektu sa začal v Českej republike, kde od roku 2001 funguje *webarchiv.cz*. Na Slovensku sa za prelom považuje rok 2005, kedy bola Univerzitná knižnica v Bratislave zapojená do projektu *Webarchive Culture*. V roku 2015 bola poverená realizáciou a riadením projektu web archív, ktorý sa nachádza na www.webdepozit.sk.

Program druhého dňa

Bol zameraný na aktuálne témy, ktoré sa týkali predovšetkým verejných knižníc, vrátane samostatného bloku, ktorý bol venovaný šiestim ukázkovým projektom verejných knižníc.

Pavol Rankov z Katedry knižničnej a informačnej vedy FF UK v Bratislave mal filozofickú prezentáciu na tému potenciálna spoločenská užitočnosť a možný sociálny dosah verejných knižníc. V rámci svojho výskumu analyzoval rôzne faktory čítania, okrem iného dospel k záveru, že chlapci v každom veku čítajú menej ako dievčatá. Pravidelné výskumy čítania, ktoré realizuje spolu s ďalšími odborníkmi, tento fakt potvrdzujú.

Daniela Tóthová, v zastúpení Odbornej skupiny pre zahraničnú spoluprácu SAK, pripravila pútavú prezentáciu o knižniciach na pôde Európskeho parlamentu a projekte *Public Libraries 2020*. Jeho cieľom je zvyšovanie povedomia o význame verejných knižníc. Každoročné dvojdné podujatie v Európskom parlamente v Bruseli dáva zástupcom knižníc možnosť stretnúť sa aj s europoslancami svojej krajiny a komunikovať s nimi problematikou aspektov knihovníctva. Z hľadiska európskeho priestoru ide najmä o otázky legislatívy/autorských práv/autorského zákona.

Judita Kopáčiková zo Staromestskej knižnice v Bratislave, garantka najväčšieho podujatia knižníc na Slovensku – Týždňa slovenských knižníc, odprezentovala tento zaujímavý marketingový úspech na príklade celonárodnej propagácie, a to v spolupráci s národným prepravcom ŽSR a Rádiom Regina. Koná sa vždy v marci – Mesiaci knihy. Pre rok 2019 sa uskutoční v dňoch 4.–10. 3. Knižničné hliadky slávia úspech tam, kde sa im knižnice venujú, ich úlohou je v uliciach miest a v prostriedkoch hromadnej dopravy oslovit ľudí, ktorí čítajú, a odmeniť ich knižnou

Posledná konferencia Knižnice 2018
se zúčastnilo 200 odborníkov z oblasti knihovníctví
a zaznelo zde 31 príspevků

Foto: Michal Mesár

záložkou (so zľavou na nákup kníh) spoločnosti Martinus a zároveň možnosťou registrovať sa v jednej zo zapojených knižníc bezplatne na jeden rok. Spoločné meno „Knižnice pre všetkých“ sprevádza túto aktivitu už 19 rokov.

Katarína Šušoliová z Krajskej knižnice v Žiline predniesla príspevok venovaný téme Mestských knižníc na Slovensku. Štatisticky vyhodnotila základné ukazovatele a trendy vývoja za posledné roky. Za prelomový považuje rok 2017, kedy sa v Žiline uskutočnil seminár *Mestské knižnice – kam kráčate?* Jeho cieľom bolo poukázať na problematiku stavu tohto typu verejných knižníc. Poskytol tiež zúčastneným knižniciam priestor na výmenu skúseností a poznatkov z praxe, ktoré potvrdili nutnosť venovať sa špeciálne aj týmto knižniciam. Spomenula aj realizovaný dotazníkový prieskum z roku 2017, výsledky ktorého potvrdili nespokojnosť mestských knižníc so stavom ich fungovania, vzťahom so zriaďovateľmi, finančným zabezpečením hlavnej činnosti apod.

Timotea Vráblová, ktorá je vedúcou slovenskej sekcie Medzinárodnej únie pre detskú knihu (IBBY), venovala svoju prednášku dileme kvantity a kvality čítania. Skonštatovala, že z jej pohľadu je kniha zdrojom kvality. Človek potrebuje mať vo svojom živote vybudované „psychično“. To sa buduje hľbaním a premýšľaním. Kniha nie je len zdroj, kniha je priestor, ktorého súčasťou sa môže stať každý človek. Knižniciam ponúkla priestor na spoluprácu v novo vytvorenom *Centre literatúry pre deti a mládež a podpory čítania*, ktoré je súčasťou Bibiany (<http://bibiana.sk/>).

Milota Torňošová z Krajskej knižnice vo Zvolene hovorila o projekte *Celé Slovensko číta deťom*. Je to celoslovenská kampaň na podporu čítania, ktorá vznikla spolu s občianskym združením

v roku 2009. Na Slovensku pravidelne realizuje projekty čítania na rôznorodých netradičných miestach, kde deťom čítajú knihovníčky alebo pozvané významné osobnosti.

Veronika Chorvatovičová z Knižnice Juraja Fándlyho v Trnave vyhodnotila projekt *Noc s Andersenom*, ktorý sa realizuje už 16 rokov. Spomenula históriu, jeho postupný vývoj a expanziu do čoraz väčšieho množstva knižníc na Slovensku.

Iveta Hurná z Knižnice pre mládež mesta Košice sa vo svojom príspevku venovala predstaveniu projektu *Mesiace autorského čítania* a jeho pozícii v kultúre mesta Košice. Je to najväčší stredoeurópsky literárny festival, do ktorého sú zapojené mestá Brno, Ostrava, Wrocław, Košice, Lvov. Každý rok sa akcia koná v spomínaných druhých najväčších mestách. Programom sú autorské čítania počas 31 dní, každý večer sa predstaví autor jednej zo zúčastnených stredoeurópskych krajín a zároveň jeden autor z hostiteľskej krajiny. V ostatných rokoch to boli Turecko, Gruzínsko, Španielsko.

Iveta Kuzmická z Knižnice J. Kollára v Kremnici hovorila o projekte *Storytelling pre vnúť*. Súčasťou tejto aktivity sú deti, starí rodičia a lektorka. Starí rodičia rozprávajú príbehy a deti ich potom prezentujú. Projekt je spojený aj s poznávaním knižnice a jej služieb.

Janka Bírová z Kysuckej knižnice v Čadci predstavila účastníkom konferencie projekt *Knihulko*, ktorý mal tento rok už svoj 6. ročník. Prázdninový týždenný tábor určený malým čitateľom knižnice má za cieľ spoznávanie literatúry, kultúry a historických hodnôt kraja. Súčasťou programu sú stretnutia so spisovateľmi, tvorivé dielne, návštevy atraktívnych lokalít kraja a mnoho ďalšieho.

Marcela Feriančeková z Liptovskej knižnice G. F. Belopotockého informovala o praktickej realizácii projektu rekonštrukcie *Knižnice v podkroví*, ktorý bol podporený z Fondu na podporu umenia.

V ďalšom bloku zaznela očakávaná téma **Andrei Doktorovej**, ktorou je nepochybne novelizácia katalógov pracovných činností a očakávané

zmeny v odmeňovaní pri výkone práce vo verejnom záujme. Podrobne informovala o činnosti rezortnej komisie MK SR, ktorá zastrešovala celý proces. Vo verejnej správe od 1. 1. 2019 dochádza k zlepšeniu platových podmienok aj pre knihovníkov. Záverečné slová A. Doktorovej boli zaujímavým mementom pre všetkých zúčastnených – vyzdvihla nadprácu kolegyň z Ústrednej knižničnej rady a SAK, ktoré počas prípravného obdobia nového zákona dokázali hájiť záujmy všetkých, pripravovať podklady a analýzy, komunikovať s odborármi apod.

Knižnícke vzdelávanie

V programe druhého dňa mali zastúpenie pedagógovia z vysokoškolských katedrií z Bratislavy a Žiliny, ktorí svoje príspevky zamerali na knižnícke vzdelávanie a jeho perspektívy. **Lucia Lichnerová** a **Ludmila Hrdináková** z FF UK v Bratislave zhodnotili aktuálne študijné programy a upozornili na klesajúcu tendenciu záujmu o štúdium. Nedávny prieskum analyzoval záujem o programy celoživotného vzdelávania, čo je tiež jedna z možných ciest, čo ponúkať a ako priblížiť knižničnú teóriu i prax. **Jarmila Majerová** a **Eva Augustínová** zo Žilinskej Univerzity hovorili o svojich troch študijných programoch, o potrebe atraktívnosti štúdia. Sledujú trendy v knižničnej praxi, inšpiráciou je pre nich aj globálna vízia IFLA. Cieľom vzdelávania je pripraviť študentov čo najlepšie pre prax v moderných kultúrnych inštitúciách.

Valéria Závadská zo Štátnej knižnice v Prešove si vzala na mušku stredoškolskú prípravu knihovníkov, ktorá je súčasťou štátneho vzdelávacieho systému. Knižnica je vstupnou bránou k vzdelávaniu a mala by byť hlavným partnerom školského systému. Slovenská prax ukazuje, že stredoškolské vzdelávanie knihovníkov, informačných pracovníkov a príbuzných oblastí je veľmi málo zastúpené.

Skarlet Ondrejčáková z Ministerstva vnútra SR (Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti) prezentovala potrebu otvoreného prístupu k informáciám. Súčasťou celého procesu sú okrem financií a technického zázemia najmä knihovníci a verejnosť, ktorá má potrebu sa vzdelávať. Práve občianska vôľa a záujem sú hybnou silou celého procesu na ceste k úspešnej realizácii.

Smerom k verejnosti je v prvom rade potrebné zlepšenie informovanosti.

Následne nás **Jitka Dobbersteinová** z Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) informovala o Open Access na Slovensku a národnom repozitári. Umožňuje prístup k digitálnym dátam. V blízkej budúcnosti je potrebné definovať si zručnosti a znalosti, ktoré je potrebné implementovať do vzdelávacích programov na vysokých školách, aby bol zabezpečený dostatok odborníkov pre danú oblasť. Na vybudovanie národného repozitára pracujú v CVTI SR; mal by byť spustený v roku 2020.

Na záver celého programu **Michal Sliacky** z CVTI SR odprezentoval príspevok o elektronických informačných zdrojoch (EIZ). Vďaka národným projektom NISPEZ – NISPEZ IV (Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom) sa docielil nárast a pravidelné využívanie EIZ, keďže slovenským univerzitám/knižniciam zabezpečil prístup k vedeckému obsahu celosvetových databáz. Projekt financovaný z EÚ stále trvá a aj po jeho skončení bude potrebné nadviazať ďalšími aktivitami, vďaka ktorým bude na Slovensku zabezpečený kontinuálny prístup k informačným zdrojom.

Záver

Dvojdňový program celoslovenskej konferencie priniesol množstvo hodnotných príspevkov, inšpirácií a podnetov do ďalších diskusií. Rôznorodosť obsahu a tém zo všetkých typov knižníc priniesla nové informácie pre každého z nás a svedčí o tom, že stále sa máme čo učiť a posúvať dopredu pri riešení výziev, ktoré na nás v blízkej či vzdialenej budúcnosti čakajú. Vývoj je veľmi rýchly, preto je možné, že keď sa o tri roky znovu stretneme, zhodnotíme, že niektoré úlohy sme potrebovali vyriešiť rýchlejšie, ako sme pôvodne predpokladali, a možno nám medzitým pribudnú aj ďalšie. Pre knižničnú teóriu a prax sú dôležití aktívni ľudia, efektívna komunikácia a dobrá spolupráca, vďaka ktorým si môžeme nadefinovať nové trendy a modely fungovania knižníc, ktoré budeme v budúcnosti naplňať.

HELENA MLEJOVÁ

helena.mlejova@mestskakniznica.sk

DANIELA DŽUGANOVÁ

daniela.dzujanova@upjs.sk

Rakousko – Vídeň

Ideální destinací na několikadenní stáž v knihovnách vhodnou i pro úplné začátečníky je rakouská Vídeň. Je totiž z Česka snadno dostupná a najdeme v ní zajímavou knihovnu od každého druhu – velkolepou barokní národní knihovnu, moderní i tradiční univerzitní knihovny a pěknou městskou knihovnu. Všechny se dají navštívit během dvou celých dnů, protože leží víceméně v centru Vídně. Vzhůru tedy do města valčíků, kaváren a taky knihoven!

Zajímavé knihovny najdeme samozřejmě i v jiných rakouských městech, např. v Linci, Křemži¹, novou městskou i univerzitní knihovnu mají v Salcburku a v roce 2019 by měla být po výrazné přestavbě otevřena nová knihovna Univerzity Štýrský Hradec.²

Rakouská národní knihovna (ÖNB)

Sídlí v úplném srdci rakouské monarchie, v několika budovách areálu paláce Hofburg, bývalého sídla rakouské vládnoucí dynastie Habsburků. Knihovna má dlouhou historii a v roce 2018 oslavila už 650 let své existence. Nejslavnější je bezesporu její historická studovna Prunksaal z počátku 18. století, jedna z nejkrásnějších historických knihoven světa. Prunksaal je vrcholnou ukázkou barokní knihovny, která měla symbolizovat chrám vědění. Tomu odpovídal knižní fond i bohatá výzdoba. Knihovna tvořila tzv. Gesamtkunstwerk, tedy celá byla promyšleným uměleckým dílem. Je zdobená freskami a sochami, jejichž hlavním námětem jsou dějiny Habsburků, kteří sál nechali zbudovat. V centru pak

stojí socha císaře Karla VI., osvíceného panovníka, který knihovnu otevřel veřejnosti, jakkoli úzká tehdy byla skupina potenciálních uživatelů.

Karel VI. stanovil v knihovním řádu bezplatný přístup do knihovny komukoli a vítal, když se uživatelé opakovaně vraceli. Povoleno bylo používání záložek a požičování výpisků z knih, varoval ale před neopatrnou manipulací s inkoustem. Poškození knih a vpisování do nich bylo přísně zakázáno! Uživatelé museli podle řádu při studiu udržovat ticho a nerušit ostatní čtením nahlas. A dál od knihovny by se raději měli držet nevzdělanci, sluhové, lenoši, žvanilové a hlupáci.³ Prunksaal dnes slouží hlavně jako muzeum a najdete ho na náměstí Josefsplatz. Ke studiu, bádání a přístupu k fondům ÖNB je dnes určeno sedm studoven v nedaleké Knihovně na náměstí Heldenplatz, kterou využívají především univerzitní studenti. Národní knihovna spravuje také Muzeum literatury v ulici Johannesgasse; je zaměřené na rakouskou literaturu od 18. století do současnosti a návštěvníkům nabízí jak stálou expozici, tak krátkodobé výstavy.⁴

¹ Právě do knihoven v Linci, Křemži (a Vídní) směřovala i exkurze SDRUK v roce 2017, anonymní prezentace z cesty včetně mnoha fotografií viz *Studijní cesta SDRUK po rakouských knihovnách: Linec, Křemže, Vídeň*, 17. 5.–19. 5. 2017 [online]. Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: https://www.kfbz.cz/sites/default/files/souboryredakce/rakouske_knihovny.pdf.

² O projektu přestavby podrobněji viz SCHMIDT, Sara. Atelier Thomas Pucher wins University of Graz Library competition [online]. *Designboom*, 9. 11. 2015 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.designboom.com/architecture/atelier-thomas-pucher-university-of-graz-library-competition-11-09-2015/>.

³ Volně přeloženo podle SCHMIDT, Alfred. Identität im Wandel: Als eine der ältesten Kulturinstitutionen des Landes feiert die Österreichische Nationalbibliothek 2018 ihr 650-jähriges Jubiläum [online]. *Österreichischen Nationalbibliothek*, 15. 12. 2017 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.onb.ac.at/forschung/forschungsblog/artikel/identitaet-im-wandel>.

⁴ Web Muzea literatury: *Literaturmuseum* [online]. Österreichischen Nationalbibliothek, [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.onb.ac.at/museen/literaturmuseum>.

Historická čítárna Vídeňské univerzity

Univerzitní knihovny

Nejstarší univerzitou v německy mluvících zemích je **Vídeňská univerzita**, založená v roce 1365, což z ní činí až druhou nejstarší univerzitu ve Střední Evropě po Univerzitě Karlově. Třeba Tomáš Garrigue Masaryk svá vysokoškolská studia absolvoval právě zde, což připomíná jeho busta na reprezentativním univerzitním dvoře – najdete ji ve společnosti dalších významných vědců a několika nositelů Nobelovy ceny, kteří na univerzitě působili. Univerzitní knihovna se skládá z několika desítek oborových knihoven a ústřední knihovny, která sídlí v rozlehlé hlavní univerzitní budově na ulici Universitätsring.

Ústřední knihovna má krásnou historickou čítárnu z 19. století s kouzelnými lampičkami se zelenými stínítky. Obvykle je zcela zaplněná studenty a má působivou atmosféru. Patří k ní také menší studovna (tzv. Katalogsaal) a foyer, které měly až donedávna výzdobu v charakteristickém designu 60. let, kdy byla knihovna rozšířena. Kvůli protipožárním opatřením však musely být tyto prostory prakticky vyklizeny a dnes jsou zařízené jen provizorním nábytkem. Univerzitní knihovna měla v 50. letech získat celou samostatnou budovu jen o ulici dál, projekt se ale na poslední chvíli změnil a vznikla tzv. Neues Institutsgebäude (NIG), do níž bylo umístěno několik kateder Filozofické fakulty. K budově ústřední knihovny muselo být nedávno přistaveno také provizorní požární únikové schodiště a obecně knihovna bojuje s nedostatkem místa na uskladnění svého fondu. Mnohé její prostory nutně potřebují rekonstrukci, ale vedení knihov-

ny má reálné obavy, že pokud kvůli rekonstrukci vyklidí své sklady, nebude už mít možnost nastěhovat je zpátky – ať už z technických, nebo politických důvodů.

Pokud se z centra Vídně vypravíte směrem k Dunaji do čtvrti Leopoldstadt a projdete zábavním parkem Prátr, přijdete do výstavního kampusu vídeňské ekonomické univerzity **WU (Wirtschaftsuniversität Wien)**. Nechce se ani věřit, že v centru Vídně vznikl za pouhé čtyři roky (v letech 2009 až 2013) zcela nový kampus, areál šesti různorodých budov, z nichž každou projektovalo jiné světové architektonické studio, důmyslně propojených pěší zónou s lavičkami, zelení a vodními plochami.⁵ Budovy jsou navrženy úsporně a ekologicky šetrně a celý kampus, který je uzpůsoben pro pěší a cyklisty, tak působí přívětivě a opravdu příjemně. Univerzita si mohla podobný kampus dovolit pouze díky spolupráci s velkými firmami, které mají na jejím rozvoji zájem, protože zaměstnávají a potřebují její absolventy. Dominantou a srdcem kampusu je pak zdejší Knihovna & vzdělávací centrum projektované studiem architektky Zahy Hadid. Budova knihovny jakoby čněla (a to doslova) nad celým kampusem. Stavba je působivá jak zvenku, tak uvnitř, a zejména v pojetí interiéru je rukopis Zahy Hadid jasně patrný. Uvnitř stavby se nachází rozlehlá vstupní hala, určená pro různé kulturní události, kariérní dny a podobně, a pak knihovna samotná, z výše uvedených důvodů oficiálně pojmenovaná OMV Bibliothekszentrum. Několikapatrová knihovna má 1500 studijních míst, rozdělená je na zóny určené pro různé druhy práce a její provoz je do velké míry automatizovaný a samoobslužný. Na to, jak velkolepě a ambiciózně je celá budova pojata, působí vybavení knihovny (především tedy nábytek) až příliš obyčejně a neoriginálně, jako by se na něm šetřilo nebo při plánování zapomeno. Přitom na to, aby se člověk v knihovně cítil příjemně, má vybavení interiéru zásadní vliv. Služby pak knihovna poskytuje samozřejmě obdobně jako jiné vysokoškolské knihovny, takže i když vaše knihovna zrovna není nejnovějším výkřikem světové architektury, může poskytovat kvalitní služby.⁶

⁵ Podrobněji viz např. MAREČKOVÁ, Kateřina. Studentský kampus WU Wien navrhlo šest architektů [online]. *DesignMag*, 11. 3. 2016 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://www.designmag.cz/architektura/60864-studentsky-kampus-wu-wien-navrhlo-sest-architektu.html>.

Budova městské Ústřední knihovny na Gürtelu

Městská knihovna a okolí Vídně

Provoz sítě čtyřiceti poboček městské knihovny zajišťuje instituce zvaná Knihovny Vídně. Nejzajímavější je její **Ústřední knihovna na Gürtelu** (Gürtel je důležitá vídeňská dopravní tepna) z roku 2003. Budova byla postavena strategicky – na hranici několika různých vídeňských obvodů, které spojuje jako pomyslný kulturní most, a zároveň slouží i jako skutečný most, pod kterým pravidelně projíždějí tramvaje a který stojí přímo nad stanicí metra Burggasse-Station. Knihovna se tak nachází na velmi frekventovaném a snadno dostupném místě i přesto, že samotná výstavba za takových podmínek musela být složitá. Celá budova prakticky nemá žádné přízemí, na úrovni ulice má jen nosné pilíře a knihovna se nachází až v dalších třech patrech, v tom nejvyšším sídlí také střešní restaurace. V Ústřední knihovně pochopitelně najdeme obvyklá oddělení městské knihovny, kromě dětí či hudebních nadšenců se zaměřuje také na příslušníky národnostních menšin, kteří dnes tvoří přibližně 40 procent obyvatel Vídně.

Pro město Vídně jsou proto strategicky důležité knihovní služby jako bezplatné kurzy německého jazyka, půjčování jazykových učebnic, ale také rozvoj knihovních fondů v jazycích menšin, a to zejména v dětském oddělení.

V našem seriálu nás zajímají co možná nejmodernější knihovny, v nichž se můžeme inspirovat a naučit něco nového.⁷ Inspirovat nás ale mohou samozřejmě i knihovny historické. Pokud vás zajímají barokní knihovny a Prunksaal by pro vás byl málo, tak právě v Rakousku najdete hned několik dalších barokních skvostů: krásné klášterní knihovny benediktinských opatství v Altenburgu, Melku a Admontu a augustiniánských klášterů v Sankt Florianu a ve Vorau.⁸ Nejslavnější a nejkrásnější je zřejmě knihovna v Admontu z 18. století, která je zároveň největší klášterní knihovnou světa. Zdaleka ne tak velkolepou knihovnu má i augustiniánský klášter v městečku Klosterneuburg vzdáleném asi 15 kilometrů severně od Vídně. Nachází se zde ale také kampus **Institutu vědy a techniky** (IST Austria), založený teprve v roce 2009, který je zaměřen na špičkový výzkum v přírodních a matematických vědách. Institut financuje rakouská vláda, spolková země Dolní Rakousy a z velké části také soukromé firmy, které mají na zdejším výzkumu zájem. Na podzim 2018 se v kampusu začala stavět nová laboratorní budova, v níž v roce 2020, kdy by měla být otevřena, najdeme i novou knihovnu.⁹

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

Foto: autor

Všechny zmíněné knihovny i další zajímavá místa najdete v doprovodné mapě na adrese: <https://tinyurl.com/y7qcbk4>

⁶ Cestovní zpráva knihovníků z ostravské VŠB-TUO z návštěvy knihoven obou výše uvedených univerzit viz DRÖSSLEROVÁ, Helena a Tereza ŠEVČÍKOVÁ. Rakousko 2018: zpráva ze zahraniční cesty 6.–7. září 2018 [online]. *Ústřední knihovna VŠB-TUO*, 2018 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10084/133191>.

⁷ Zprávu z naší stáže si můžete přečíst v příspěvku na blogu, viz KAMENICKÝ, Jan. *Sachr, káva & knihovny: cesta do Vídně* [online]. Blog Knihovna, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 8. 11. 2016 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/2016/11/sachr-kava-knihovny-cesta-vidne/>.

⁸ Zpráva z cesty po všech pěti klášterních knihovnách viz DOBRINSKA, Leah. Libraries and Special Collections: Visiting Libraries in Austria [online]. *Books Tell You Why*, 9. 2. 2016 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://blog.bookstellyouwhy.com/libraries-and-special-collections-visiting-libraries-in-austria>.

⁹ Podrobněji k projektu viz The chemistry's right [online]. *Franz und Sue* [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: <https://www.franzundsue.at/en/projects/ist-austria-chemistry-lab-in-klosterneuburg-lower-austria/> a PERTSCHY, Marion. Spatenstich für ein neues IST-Laborgebäude [online]. *Meinbezirk.at*, 11. 10. 2018 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z: https://www.meinbezirk.at/klosterneuburg/c-lokales/spatenstich-fuer-ein-neues-ist-laborgebäude_a2967942.

Události

Knihovna v nádražní budově II

Na vlakovém nádraží v Turnově je od pondělí 3. prosince 2018 otevřena nová pobočka městské knihovny. Pravděpodobně se jedná o první knihovnu umístěnou na nádraží v České republice. Kmotrem otevření se stal herec a moderátor Tomáš Hanák, který je také velkým milovníkem vlaků a nádraží. Podpořit tuto akci přijel především proto, že se mu tento nápad – smysluplně využít prostory historické budovy vlakového nádraží – neskutečně zalíbil.

Turnov má tedy jednu zase raritu v rámci republiky. Vznik knihovní pobočky na nádraží ale nebyl jednoduchý (pozn. red.: o přípravě projektu a postupu rekonstrukce viz články v loňském *Čtenáři*, 2018, **70**, s. 276 až 277). Několik let totiž trvalo, než proběhly všechny rekonstrukční práce na vlakovém nádraží a přilehlém autobusovém terminálu. Byla to však výzva, kterou město Turnov, resp. knihovna přijala, protože část Turnova u nádraží nemá přirozené centrum, a přitom v této lokalitě žije více než 40 % občanů města. Knihovna tak aspiruje na to, aby se stala centrem komunitního života této oblasti, a proto bude pobočka otevřena každý všední den.

Přístup do knihovny je bezbariérový, a tak je tento prostor vnímán jako vícefunkční a pro všechny generace. Kromě knihovního fondu, novin a časopisů, audioknih a e-knih mohou návštěvníci využít odpočinkové zóny a veřejný internet. Několikrát za měsíc zde budou probíhat kulturně-vzdělávací pořady, ať už se jedná o pohádkové podvečery pro rodiče s dětmi, přednášky cestopisného či historického charakteru, nebo literární večery, které jsme nazvali *Spisovatelé na nádraží*. Navíc knihovní prostor, jenž má více než 120 m², je rozdělen na dvě zóny. První částí jsou knihovní regály s odpočinkovými zónami a tou druhou je dřevěné vestavěné patro, které je určeno především mládeži. Doufáme, že se sem naučí chodit i děti z nedaleké základní

školy a mládež ze středních škol. Když budou třeba čekat na vlak či autobus, využijí tento prostor a možná – obklopeni knihami – naleznou cestu ke čtení.

Do konce prosince 2018 turnovská knihovna vyhlásila registrace pro tuto pobočku zdarma. Za první týden provozu se již přihlásilo na sto nových čtenářů, což dokazuje, že se plní předpoklady a o knihovnu na nádraží bude zájem. Teprve provoz po několika měsících nám však ukáže, zda naše činnost přináší kýžené ovoce. Všichni v turnovské Městské knihovně Antonína Marka věříme, že se nám zde povede vytvořit vyhledávané komunitní centrum pro tuto lokalitu. Držte nám palce a někdy se přijedte podívat na turnovské nádraží, které se mimochodem pro rok 2018 dostalo mezi deset nejkrásnějších nádraží v České republice.

JAROSLAV KŘÍŽ | reditel@knihovna.turnov.cz

Foto: autor

Nebát se – festival Den poezie 2018

Jakub Řehák uvádí v Domě čtení MKP své hosty, básníky Petra Krále a Stanislava Dvorského

„Nebát se“ bylo téma loňského, již 20. ročníku festivalu *Den poezie*, opět s podtitulem *dny české a mezinárodní poezie*. Probíhal v Praze a po celé České republice ve dnech 11.–25. listopadu 2018. Částečně inspirování známým výrokiem T. G. Masaryka *nebát se a nekrást*, ale třeba též myšlenkou nebát se v současnosti mnoha změn, růzností a též v posledku poezie, která opět nabývá na významu, jak dokázaly mnohé večery festivalu, např. večery palestinské poezie (*Večer poezie Mahmúda Darwíše* ve Francouzském institutu nebo *Večer současné palestinské poezie* v Divadle na prádle), kde přivítali více než devadesát posluchačů. Ale i velká většina jiných večerů nebo pořadů, které se konaly i přes den, měla velmi dobrou návštěvnost.

Poslední ročník nabídl pestrý program. Namátkou vybírám uvedení „první básničky města Prahy“ Sylvy Fischerové v Galerii Českých center v Rytiřské ulici (pondělí 12. 11.) a její debatu s dalšími básníky města o týden později v Café Elektrici, a to s básníkem města Antverp Maartenem Inghelsem, dánským básníkem Martinem Glazem Serupem z Kodaně a skotským básníkem Alanem Spencem z Edinburghu (Macar of Edinburgh). Proběhlo i více básnických procházek. První den festivalu v neděli 11. 11. se uskutečnily hned dvě: první, kde se četlo před domy známých vinohradských literátů, organizovala Mária Uhrinová a byla nazvána *Bardi z Vinohrad*; večer se konala procházka Karlínem s Vítem Janotou, na které četli irský básník Michael O'Loughlin a jeho čeští kolegové Tomáš Mika a Alice Prajzantová. O týden později jsme se procházeli Vyšehradem a Podskalím a kromě čtení našeho vlámského a dánského hosta se zde ještě představil slovenský básník Ján Gavura a Chorvat Dinko Telecan. Tito čtyři četli i o den dřív, 17. 11., na mezinárodním večeru *Na svobodných vlnách* v podpalubí lodi Avoid Floating Gallery.

Není možné samozřejmě vyjmenovat všechny pořady, zmíníme snad jen další mezinárodní večery v Café Elektrici: v úterý 20. 11. zde četl francouzský básník Guillaume Basset, žijící v Praze, španělská

básnička Elena Buixaderas, která žije v Čechách od roku 1996, a dále Dinko Telecan a Ján Gavura; ve středu 21. 11. na večeru, který moderovala Dana Kalinová, četly polská básnička Zofia Baldyga a její slovinská kolegyně Alenka Jensterle-Doležalová (obě také žijí v Praze) a česká básnička Jana Sovová, žijící naopak v Itálii. Ta v průběhu festivalu zároveň vydala svou novou básnickou knihu. Kniha byla představena v rámci další akce festivalu *Básník v koutě* jejím vydavatelem Jiřím Macháčkem (Protimluv) ve čtvrtek 22. 11. v kavárně Kolíbka v Řeznické ulici. Tady totiž každý večer po celý druhý týden festivalu sedávali v koutě kavárny u většího stolu jeden nebo dva básníci...

V Domě čtení Městské knihovny v Praze uvedl též básník Jakub Řehák elektronickou miniantologii básnických textů nazvanou *Hostům z hlubin mrazu* (středa 21. listopadu), kterou sám připravil a editoval. Oficiálně vyšla 14. listopadu a jejím vydavatelem je MKP. Obsahuje dvacet šest textů od osmnácti významných českých básníků (mj. Egona Bondyho, Antonína Brouska, Petra Kabeše, Petra Krále, Stanislava Dvorského, Josefa Topola či Miloslava Topinky). E-kniha přináší básně bezprostředně reagující na události srpna 1968 i básně, které se k nim vracejí v podobě přeludné vize či osobní reminiscence. Na večeru byli přítomni i dva z autorů, jejichž texty jsou v antologii uvedeny, a to Stanislav Dvorský a Petr Král. Nejenže četli své texty, ale též diskutovali se čtenáři například o okolnostech svého odchodu do emigrace a též o prvních dnech svého exilu. Oba se vrátili, ale Král až po dlouhých 39 letech.

Závěrečný pořad festivalu pak proběhl v neděli 25. listopadu ve Studiu ALTA v rámci tamější komunitní snídaně. Tady četli a diskutovali Renata Berková, Jiří Dědeček, Adam Borzič, Tomáš Čada a hrál – a též do diskuze přispěl svými názory – Dominik Zezula. Více naleznete na stránkách www.denpoezie.cz. Letošní, už 21. ročník *Dne poezie* se bude konat ve dnech 10.–24. 11.

JOSEF STRAKA | jstraka@centrum.cz

Foto: Vendula Bednářová

Veřejné knihovny pro polskou národnostní menšinu v Moravskoslezském kraji

Je věcí neoddiskutovatelnou, že kniha, čtenářství i přístup k pramenům informací v rodném jazyce mají podstatný vliv na zachování národní identity národnostních a etnických skupin. Je třeba si také uvědomit, že existuje zásadní rozdíl v potřebách těchto národnostních menšin – autochtonů bydlících mimo svoji etnickou skupinu po věky nebo léta v důsledku historického vývoje, a potřebami lidí z etnických skupin žijících za hranicemi své vlasti, kteří odcházeli za prací, z politických důvodů apod. Ve svém příspěvku jsem se zaměřila na představení situace knihoven pro polskou autochtonní národnostní menšinu v České republice.

- O tom, že zákon v případě knihoven pro národnostní menšiny skutečně fungoval, svědčí fakt, že na území českého Těšínského Slezska již v roce 1928 působilo celkem 68 veřejných knihoven s fondy čítajícími 15 500 jednotek v polském jazyce.
- Oddělení polské literatury Regionální knihovny Karviná též po decentralizaci podle svých možností slouží jako metodické centrum pomoci i ostatním polským oddělením veřejných knihoven regionu.

Období první republiky

V České republice, resp. v Československu tradice knihoven pro národnostní menšiny sahá až do roku 1918. Přípravy v červenci 1919 vydaného zákona o veřejných knihovnách obecních započaly již 14. října 1918, tzn. před samotným vznikem republiky [1; s. 30]. Tento zákon zavazoval města a obce ke zřízení veřejných knihoven a jejich financování. Hned v druhém paragrafu zákona byl odstavec o závazku místních úřadů zřizovat knihovny pro národnostní menšiny, který důsledně popisoval podmínky, jaké musí být splněny, aby v místě mohla vzniknout knihovna pro národnostní menšinu.

Knihovnický zákon z roku 1919 se v knihovnických kruzích považuje za jeden z nejlepších, protože zajistil dynamický a organizovaný rozvoj knihoven v nově ustaveném Československu. Pole údajů ze sčítání lidu z roku 1921 na území Těšínského Slezska žilo přes 68 tisíc občanů polské národnosti, tj. 38,4 % z celkového počtu

Foto: archiv RKK

Oddělení s cizojazyčnou literaturou v dnešní Regionální knihovně Karviná

obyvatel. O tom, že zákon v případě knihoven pro národnostní menšiny skutečně fungoval, svědčí fakt, že na území českého Těšínského Slezska již v roce 1928 působilo celkem 68 veřejných knihoven s fondy čítajícími 15 500 jednotek v polském jazyce [2; s. 61]. Pro srovnání naopak v libereckém okrese, kde menšinu tvořili Češi, fungovalo v roce 1929 pouze 17 českých knihoven, v jejichž fondech se nacházelo jen něco přes 6000 svazků českých knih [3; s. 14].

V síti knihoven, které působily v českém Těšínském Slezsku v meziválečném období a shromažďovaly ve svých fondech polskou literaturu, bylo přes 46 000 svazků ve 172 knihovnách a jejich služeb využívalo na 10 000 čtenářů. Jestliže v celém Československu připadalo v té době na 100 osob 40 knih ve fondech českých knihoven, pak u Poláků jich bylo 44. Na 100 osob v celém Československu připadalo pět čtenářů, u Poláků jich bylo devět.

Poválečné období a současnost

Knihovní fondy, které se podařilo uchránit před zničením v době druhé světové války, tvořily pak základ obnovovaných cizojazyčných fondů, v jejichž budování veřejné knihovny v poválečném období v národnostně různorodých regionech pokračovaly přesto, že nový knihovnický zákon z roku 1959 již neobsahoval odstavec o závazku zřídit knihovny pro národnostní menšiny. Za příklad si můžeme vzít bývalé okresy Frýdek-Místek a Karviná, kde polská národnostní skupina tvořila značné procento obyvatel. V prvním období se zřizování polských knihoven ujal společenské organizace sdružující polskou menšinu – Matice školská a od roku 1947 Polský kulturně-osvětový svaz, který byl v té době jedinou organizací sdružující občany polské národnosti v Československu. Knihovny ale většinou vedli dobrovolníci, kteří zastávali i jakousi úlohu koordinátorů kulturně-společenského života, a tak se záhy projevilo, že nejsou schopni plně uspokojit potřeby uživatelů. Fondy s polskými knihami postupně převzaly veřejné knihovny. V roce 1948 na území obydleném polským obyvatelstvem působilo 40 knihoven, z toho 28 v českotěšínském okrese (4500 polských knih) a 12 v okrese frýdecko-místeckém (5000 svazků).

Od roku 1958 pak vešlo v platnost usnesení Krajské národní rady v Ostravě, kterým obecni

a městské knihovny převzaly plně povinnost budovat, doplňovat a zpřístupňovat knihy v polštině v místech, kde žila polská menšina.

Podle statistik z roku 1960 měly knihovny v okrese Karviná a Frýdek-Místek fondy polských knih celkem s více než 87 000 svazky a užívalo je cca 5500 čtenářů. V roce 1980 vrostl jejich počet již na 224 000 knihovních jednotek a počet jejich uživatelů se zvýšil na 7500 v téměř 78 odděleních s polskými knihami. Podle posledních údajů z roku 1999 v regionu funguje v 29 knihovnách na jejich pobočkách 53 polských oddělení. Mají k dispozici knihovní fondy se 150 000 svazky a užívá je kolem 5000 registrovaných čtenářů.

Velikost polského oddělení v knihovnách a rozsah poskytovaných služeb je zpravidla svázán se strukturou polského školství v daném místě a také početností polské menšiny. Čím je větší škola a vyšší stupeň úrovně výuky, tím polská oddělení vykazují vyšší hodnoty statistických ukazatelů. Větší zájem o polskou literaturu je rovněž důsledkem lepší dostupnosti polských knih v daných knihovnách, kterou pak i více vyhledávají uživatelé. V posledním desetiletí knihovny dokonce zaznamenávají zvýšenou pozornost o polsky psané knihy také mezi čtenáři mimo polskou menšinu. Vliv na to má blízkost hranice a rozšíření kulturních a hospodářských kontaktů mezi oběma zeměmi, jež značně zvýšily zájem obyvatel České republiky o kulturní, společenský a hospodářský život Polska.

Oddělení polské literatury v Karviné

V roce 1969 na základě usnesení tehdejšího Severomoravského národního výboru získala Okresní knihovna v Karviné (dnes Regionální knihovna Karviná) statut metodického střediska pro práci s polskou literaturou a v roce 1974 bylo v knihovně zřízeno oddělení polské literatury, které koordinuje metodickou pomoc pro polská oddělení veřejných knihoven v regionu. Tato pomoc se vztahuje jak na doplňování a zpracování knihovního fondu, přípravu metodických materiálů i bibliografii, bibliograficko-informační služby, školení knihovníků polských oddělení, tak také na přípravu kulturně-osvětových akcí regionálního významu. Oddělení polské literatury Regionální knihovny Karviná též po decentralizaci podle svých možností slouží jako metodické centrum

Foto: archiv RKK

LITERATURA:

- [1] NOVOTNÝ, František a Jiří CEJPEK, ed. *Československé knihovnické zákonodárství: cesta k zákonu o jednotné soustavě knihoven a jeho uskutečňování*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1962. 107 stran. Knihovna osvětové práce.
- [2] KULISIEWICZ, Franciszek. *Polacy w Czechosłowacji: zarys informacyjny*. Czeski Cieszyn: Macierza Szkolna w Czechosłowacji, 1929. 108 s.
- [3] KRÍČEK, Václav a Kateřina KLIMEŠOVÁ TROJANOVÁ. *Malé dějiny knihovny, pamětní spis*. 1. vydání. Liberec: Státní vědecká knihovna, 1994. 110 stran. ISBN 80-85874-00-8.

DALŠÍ POUŽITÁ LITERATURA:

- ČESKO. Poslanecká sněmovna Parlamentu. In: *Právní nástroje k ochraně národnostních menšin. Postavení národnostních menšin v České republice a jejich ochrana: Praha, 17. dubna 1997: sborník příspěvků*. Beroun: Antilopa, 1997. 88 s.
- HOLUBOVÁ, Marie a Hana OPATRŇÁ. *Cizojazyčná literatura: nabídka, formy práce a využití v práci knihoven libereckého regionu. Knihovní obzor*, 1996, 4(3), s. 8–11. ISSN 1210-5791. Dostupné také z: <http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor/clanek/knihovni-obzor-1996-3>.
- KADLUBIEC, Karol Daniel a kol. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Vyd. 1. [Ostrava]: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1997. 315 s. ISBN 80-7042-479-6.

Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku

Koncem 19. století se šířily myšlenky na zakládání knihoven na Těšínsku. Tento úkol později převzal samostatný **Spolek pro zakládání knihoven ve Slezsku**. Ten vznikl na podnět některých mladších kněží z Opavy a okolí za spolupráce šesti profesorů českého gymnázia v Opavě. Ustavující valná hromada se konala 24. září 1891 v Opavě. Účel spolku formuloval důstojný pán Florian Lužný takto: *Z Ostravska na Opavsko vane vítr, který je nebezpečný v ohledu národním i náboženském; a tomuto dvojímu nebez-*

Činnost střediska doplňování a zpracování knihovního fondu za pomoci elektronického psacího stroje je relativně nadávnou minulostí

pomoci i ostatním polským oddělením veřejných knihoven regionu.

Tento útvar má zázemí v podobě knižního fondu beletrie i populárně-naučné literatury. Pracují zde knihovnice s odborným vzděláním a dlouholetou praxí. Za roky své existence oddělení získalo řadu kontaktů s knihovnami, vydavatelstvími a jejich redakcemi v Polsku, které mu podle svých možností pomáhají. Spolupracuje rovněž se sítí polských škol v dané oblasti a se všemi kulturně-osvětovými organizacemi a institucemi Těšínského Slezska.

HELENA LEGOWICZOVÁ | prezes@pzko.cz

pečí, které se šíří novinami i časopisy, neubráníme se jinak nežli dobrými lidovými knihovnamí. Proti níže je třeba postavití knihu.

Z podnětu Matice opavské a pomocí tohoto spolku pak byly založeny nebo doplněny knihovny na mnoha místech Těšínska. Činnost tohoto spolku byla zaměřena nejen na zakládání knihoven, ale i na rozesílání časopisů. V roce 1898 rozšířil (distribuoval) 1120 knih a knihovnám předplácel 32 titulů časopisů.

MARIE ŠEDÁ | seda@svkos.cz

Knihovnictví na Ostravsku

Situace v Moravské Ostravě a přilehlých městských částech byla po vzniku první republiky pro zakládání knihoven podle nového zákona o veřejných knihovnách obecních příznivá. V průběhu let 1919–1921 probíhala jednání se spolky, jejichž knihovny mohly být základem nově vznikající veřejné obecní knihovny. V roce 1921 měla Župa XIV – Moravská Ostrava už 226 knihoven.

→ Vlastní historie dnešní Knihovny města Ostravy se datuje od 25. května 1920.

V Moravské Ostravě byl od roku 1898 činný spolek Veřejná knihovna a čítárna pro Moravskou Ostravu a okolí, který sloužil veřejnosti až do roku 1921, kdy předal cca 2000 svazků knih do nově založené Veřejné knihovny města Moravské Ostravy (1000 svazků přidal ještě spolek Občanská beseda).

Vlastní historie dnešní Knihovny města Ostravy se datuje od 25. května 1920. K záměru vybudovat veřejnou knihovnu byla zřízena knihovní rada. Knihovna dostala k užívání prostory v Německé obecní a občanské chlapecké škole (viz foto) s tím, že bude sloužit obyvatelům českým i německým. Zde se také 19. února 1921 začalo po úpravě prostor a uspořádání knihovních sbírek půjčovat veřejnosti.

Ve 20. letech vznikaly veřejné obecní knihovny také v příměstských ostravských obcích. Vytvoření tzv. Velké Ostravy znamenalo rovněž její růst a spojování knihoven, proto byla knihovna v roce 1929 přestěhována do samostatného křídla nové budovy městské spořitelny na nám. Dr. E. Beneše (viz foto na titulní straně).

Třicátá léta se vlivem hospodářské krize promítla negativně do rozvoje knihovny. Dotace se sice stále snižovaly, nezaměstnanost však naopak přivedla do knihovny více návštěvníků!

Ostravská knihovna byla v provozu po celou dobu okupace; české fondy ale byly z knihovny vyřazeny. Už tři dny po osvobození Ostravy však byly v provozu některé pobočky. Podařilo se také

Původní umístění Knihovny města Ostravy v budově Německé obecní a občanské chlapecké školy (1921–1929)
Foto: archiv KMO

vrátit do půjčoven české knihy, které byly po vyřazení – díky obětavosti knihovníků – ukryty mimo knihovnu a zachráněny před likvidací.

Na základě směrnice o zřízení jednotné sítě knihoven se ostravská městská knihovna stává v 50. letech Krajskou lidovou knihovnou pro Ostravský kraj, proto zde vzniká také metodický kabinet. Jeho role nebyla jen politická. Naopak, v rámci jeho činnosti se řešily důležité otázky sjednocování a racionalizace knihovnictví v celém kraji. Knihovna měla v té době 18 poboček, přibyla půjčovna pro děti, hudební oddělení a také oddělení doplňování a zpracování fondů. Do okrajových částí Ostravy a okolních obcí zájezdy bibliobus.

V roce 1957 byly všechny pobočky krajské knihovny delimitovány k obvodním úřadům jako samostatné instituce, aby se po roce 1965 opět převedly zpět pod krajskou knihovnu. V roce 1969 byl její název změněn na Knihovnu města Ostravy.

MIROSLAVA SABELOVÁ | sabelova@kmo.cz

Knihovnictví na Frýdecko-Místecku

Ve druhé polovině 19. století vznikaly i na Frýdecko-Místecku čtenářské spolky; na jejich působení a fondy navazovaly později zakládané veřejné knihovny. Do vydání prvního knihovního zákona bylo ale lidové knihovnictví velice různorodé. Knihovny byly zakládány nejrozličnějšími spolky – Sokol, občanské besedy, spolky baráčníků, hasičů aj. Ne všechny takto vznikající knihovny byly přístupné i nečlenům těchto organizací.

Vydání knihovního zákona z roku 1919 výrazně ovlivnilo existenci a fungování knihoven i v tomto regionu. Dějiny Frýdku-Místku jsou až do roku 1943 dějiny dvou zcela samostatných měst – Frýdku a Místku – ležících na soutoku řek Ostravice a Morávky. Místek na levém břehu Ostravice patřil k zemi Moravské, zatímco Frýdek na pravém břehu byl součástí Těšínského Slezska. K jejich sloučení došlo až dne 1. ledna 1943.

Po stránce národnostní byl na tom Místek lépe než slezský Frýdek. Město přálo zakládání kulturních a osvětových českých spolků. Jejich rozmach začal v polovině osmdesátých let 19. století. Nejdůležitějším národním spolkem v Místku byla Občanská beseda, založená v roce 1865. Nejaktivněji se do historie města zapsala Matice místecká (1895), jež sdružovala občany usilující o rozvoj českého školství. Matice dala i podnět k založení veřejné knihovny v Místku a rovněž knihoven na venkově.

Nejstarší čtenářská místa

Lidová tradice za nejstarší čtenářská místa 18. století označila chalupy na samotách, na okrajích dědin i ve mlýnech ve Frýdku. V té době se především četly knihy obrozenecké (probuzenecké) doby a Frýdek nabyt pověsti, že je městem české knihy.

Významnými kulturními centry 19. století byly i farnosti; v Těšínském Slezsku přetrvávala tra-

dice neformálních, utajovaných selských knihoven. Na různých místech frýdeckého panství se scházeli „sousedé“ a četli a půjčovali si české evangelické knihy. Tkadlec a písmák Jiří Pohludka je až do své smrti v roce 1865 uchovával ve svém domě na Vršavci. Knihy tohoto období pak tvořily součást knihovny frýdeckých národovců.

V roce 1863 byl založen Český čtenářský spolek, ale jeho činnost neměla dlouhého trvání. Spolek narážel na diskriminaci ze strany úřadů a nakonec byl po jednoročním trvání pro „pěstování ruských tendencí“ rozpuštěn. Přesto se jeho členové dále tajně scházeli a skupina členů tohoto spolku založila v roce 1870 Občanskou besedu, jejímž předsedou a později čestným členem se stal Augustin Petr. Knihovna Občanské besedy obsahovala spisy Jana Nerudy, Aloise Jiráska, Svatopluka Čecha, Elišky Krásnohorské a dalších. Jejím knihovníkem byl místecký učitel Hladný. Ještě v roce 1919 tato knihovna působila a získávala příspěvky na svou činnost. Po vzniku Československa však aktivita čtenářského spolku upadala a vedla k jeho postupnému zániku.¹

Další známé čtenářské středisko se ve Frýdku vytvořilo kolem písmáka a kostelníka Františka Gavlasa. Roku 1856 založil Jednotu frýdeckých poutníků a při ní „slovanskou čítárnu a knihárnu“, která obsahovala české knihy nakupované v Praze, Brně i v Uhrách. Kromě toho docházely do Frýdku polské knihy a noviny, které se rozepisovaly na všechny fary na Frýdecku.

¹ Frýdecko-místecký kraj, 14. 3. 1932, s. 2.

Dělnická knihovna

V roce 1881 byla do Lipiny u Frýdku z Ústřední přestěhována arciknižecí mostárna i s dělnictvem. Objevil se zde Hyacent Gawel, vlastník dělnické knihovny českých, polských i německých knih. Stal se horlivým šířitelem socialistické literatury.

Malice místecká

Již v červnu a červenci roku 1895 se projevovaly snahy založit v Místku veřejnou knihovnu. Zmínky o knihovně Matice místecké se objevují v *Těšínských novinách* z roku 1895. Na výborové schůzi dne 11. července 1895 bylo rozhodnuto o založení veřejné knihovny, jejímž vedením byl pověřen Dámský odbor. V knihovně, otevřené každou středu od 13 do 15 hodin, půjčovaly dámy místního odboru Matice místecké.

Koncem 19. století působily ve Frýdku i v Místku mnohé spolky, které měly zřízenou i knihovnu – například tělocvičná jednota Sokol, Hospodářský spolek, akademický spolek Ostravica. Snahou těchto spolků byla rovněž podpora kultury a vzdělanosti v českém jazyce.

Dějiny knihovny ve Frýdku

Veřejná knihovna města Frýdku vznikla spojením matečních knihoven s knihovnami spolkovými a byla po uspořádání třítydenního státního kurzu pro knihovníky zreorganizována podle platných knihovnických předpisů. Ustavující schůze knihovnické rady se potom konala ve sborově dívčí měšťanské škole dne 31. května 1922. Jejím prvním knihovníkem se stal odborný učitel Karel Kalus (1884–1961). V roce 1932 byl ale ze své funkce odvolán pro nedostatečné vzdělání – neměl totiž státní knihovnickou zkoušku, jak nařizoval zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních. Státní inspektor dr. Calábek jej na tuto skutečnost upozornil, a to se Karla Kaluse dotklo natolik, že se funkce knihovníka vzdal.

Byl vypsán konkurz na obsazení místa knihovníka, do nějž se přihlásila dr. Bohumila Šretrová², tehdy šestadvacetiletá doktorka filozofie se třemi semestry práv, státní zkouškou z knihovnictví a znalostí pěti jazyků.³ Ta byla pro frýdecké knihovnictví nesporným přínosem. Uspořádala

² Narodena 3. 5. 1905 v Satalicích u Prahy; knihovnice, překladatelka, spisovatelka. Zemřela 1994.

³ *Frýdecko-místecký kraj*, 23. 1. 1932, s. 1–2.

Knihovní řád.

Knihy se půjčují: v pondělí od 3–6 hod. odpoledne
v úterý od 4–7 hod. "
ve středu od 3–6 hod. "
ve čtvrtek od 3–6 hod. "
v pátek od 4–7 hod. "
v sobotu od 10–12 hod. dopoledne.

V měsíci červenci a srpnu se knihy nikomu nepůjčují. (Úřduje se denně od 7–2 hod. odpo. s angl. sobotou, mimo dovolenou knihovnice).

Knihy se půjčují jen na čtenářskou legitimaci za poplatek 20 h za starou, 50 h za novou knihu a 1 Kč za časopis na čtrnáct dní. Každých dalších 14 dní (i začetých) nutno zaplatiti znovu.

Kdo si knihy vypůjčuje poprvé, musí se vykázati nějakým osobním dokladem.

Knihy se z knihovny odnášejí a přinášejí zabalené v čistém papíře. Za řádné vrácení knihy v dobrém stavu ručí ten, na jehož legitimaci byla půjčena.

Za ztracenou aneb poškozenou knihu zaplatí čtenář obnos určený knihovní radou. Platí se knihovnicí.

Nevrátí-li čtenář knihy včas, bude o ně upomenut; za první upomínku zaplatí 1 Kč, za druhou 2 Kč (kromě půjčovného za knihy). Nevrátí-li knih ani potom, bude od něho obnos za nevrácené knihy vymáhán soudně.

Změnu bytu nebo nakažlivou nemoc v rodině je čtenář povinen ohlásiti.

V knihovně se nesmí kouřiti, ani voditi do knihovny psů. Čtenáři, kteří nebydlí ve Frýdku, musí zaplatiti za každou knihu 10 Kč zálohy.

Zápisné se platí jednou za rok (od prázdnin do prázdnin) a sice 2 Kč.

Kdo hrubě poruší knihovní řád pozbuje práva půjčovati si knihy z městské knihovny.

Za knihovní radu města Frýdku:

Dr. BOHUMILA ŠRETROVÁ,
knihovnice.

VLADIMÍR ŠKUTA,
předseda.

*Knihovní řád Veřejné knihovny města Frýdku
(20. léta)*

řadu čtenářských besed, vedla fotografický kurz pro fotografy-amatéry a sepsala *Čtenářovu příručku*, která vyšla v roce 1936.

Vedle české veřejné knihovny ve Frýdku existovala i knihovna pro německou menšinu. Město Frýdek uzavřelo s místním odborem frýdeckého spolku Bund der Deutschen Schlesiens. Knihovna byla spravována jednotně knihovním výborem.

Veřejná obecní knihovna města Místku

Osmadvacátého října 1923 byla otevřena Veřejná obecní knihovna v Místku. Fond knihovny tvořily dary občanů a knihy spolkových knihoven. Vedením knihovny byla pověřena slečna Blandina Čížková, jež složila státní knihovnickou zkoušku

a byla v roce 1922 potvrzena dohlédacím úřadem. Blandina Čížková byla nejen knihovnice, ale také redaktorka, publicistka, sběratelka folklóru, autorka povídek v regionálních severomoravských a slezských časopisech. Hovořilo se o ní jako o slezské Boženě Němcové. Bohužel v roce 1925 zemřela. Její místo převzal Václav Čabla.⁴

Do knihovny byly na žádost velitelství 8. pěšího pluku v Místku⁵ umístěny vojenské knihy. Ty byly půjčovány zájemcům z řad důstojníků v činné službě, v záloze i ve výslužbě.

Také v Místku působila menšinová knihovna. Německý spolek Deutsche Volksbücherei nadále půjčoval knihy pro německou menšinu, ke které se hlásilo celkem 747 obyvatel.

⁴ *Frýdecko-místecký kraj*, 28. 10. 1933, s. 1–2.

⁵ Informace o 8. pěším pluku zde:
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/osmy-pesi-pluk-Slezsky-170315.htm>.

Inspirace

Rok vědy a techniky s knihovnou

První knihovní zákon z roku 1919 posílil roli knihoven, které dodnes svědomitě plní úlohu vzdělávacích a komunitních center regionů. Masarykova veřejná knihovna Vsetín toto výročí vnímá jako velmi významné a chce ho v roce 2019 obyvatelům regionu připomenout mj. cyklem populárně naučných besed *Rok vědy a techniky s knihovnou*. Knihovny již stovky let podporují vzdělanost, poznání, fantazii a kreativitu, poskytují informace, jsou institucemi otevřenými novým technologiím, výzvám a také zpřístupňují oblast vědy a techniky.

Cyklus se zaměří na obory jako např. literární věda a knižnictví, fotografie a film, informace, zdroje a média, astronomie, historie, lidské tělo, krimi-

Knihovny za 2. světové války

O tomto neradostném období naší historie se zřetelem ke knihovnám uvádím alespoň telegraficky některé základní informace:

- do frýdecké knihovny nastoupil Drahoslav Gawercký, pozdější zakladatel a ředitel vědecké knihovny v Ostravě;
- z knihoven byly vyřazovány „závadné“ knihy – knihy podléhaly přísné cenzuře;
- občané židovské národnosti měli do knihoven vstup zakázán;
- dne 23. května 1944 došlo ke sloučení knihoven ve Frýdku a Místku, knihovna ve Frýdku se stala centrální knihovnou;
- po osvobození byla místecká pobočka přestěhována do vily po německém důstojníkovi, který v budově spáchal sebevraždu.

MARIE ŠEDÁ | seda@svkos.cz

Pozn. red.: Text je volně zpracovaný podle bakalářské práce, kterou autorka obhájila na Slezské univerzitě v Opavě (1997).

Více informací o dějinách knihovnictví na Frýdecko-Místecku naleznete na <https://www.knihovnamf.cz/o-knihovne/historie-knihovny/>.

nalistika, zoologie, lokální historie apod. Návštěvníci se budou moci setkat s odborníky z akademické sféry. Hosty budou např. kardiolog Jan Pirk, astrofotograf Petr Horálek, forenzní genetik Daniel Vaněk, fotograf Zdeněk Thoma, kameraman Tomáš Zindler, historik a badatel Jaroslav Pospíšil, geolog Milan Geršl a další. Nebudou chybět ani exkurze pro školy, výstavy knih nebo výstava *Vědci na Valašsku*. V každém regionu proběhla řada významných událostí, každý má množství osobností, vzdělanců, vědců, vynálezců, kteří se podíleli či podílejí na rozvoji kultury a paměti, jsou nositeli příběhů, které by měly být zachovány i budoucím generacím.

KATEŘINA JANOŠKOVÁ | kjanoskova@mvk.cz

Nová metodická příručka pro každodenní praxi

BUREŠOVÁ, Jarmila a Miroslava SABELOVÁ.

Rovný přístup: knihovny a skupiny ohrožené sociálním vyloučením: metodická příručka pro práci knihoven se sociálně vyloučenými a sociálním vyloučením ohroženými skupinami uživatelů.

Praha: Národní knihovna ČR – Knihovnický institut, 2018. 63 s. ISBN 978-80-7050-706-3

Příručka určená pro práci se sociálně vyloučenými a sociálním vyloučením ohroženými uživateli veřejných knihoven vznikla v Knihovně města Ostravy. Vychází z mnohaletých praktických zkušeností s knihovnickou prací ve svérázném a jedinečném regionu. Své informace zde najde ten, kdo hledá legislativní ukotvení problematiky, také vedoucí a ředitelé knihoven, navazující kontakty s úřady a stakeholdery; doporučení a příklady dobré praxe mohou pomoci knihovníkům v první linii, resp. v přímých službách. Publikace respektuje strukturu prvních dvou „Rovných přístupů“, a to *Standard handicap Friendly* a *Knihovna přátelská k seniorům*.

Je rozčleněna do následujících částí:

I. Obecné požadavky – knihovny mají vytvářet podmínky pro rovný přístup ke službám a informacím; registrace do knihovny a doporučení v této oblasti.

II. Personál – kvalifikace pracovníků v přímých službách v odděleních pro dospělé a adekvátně v oddělení pro děti se pravidelně rozšiřuje o problematiku práce s osobami sociálně vyloučenými či sociálním vyloučením ohroženými.

III. Fond a služby – knihovna využívá prostředků vzdálené komunikace, nabízí dálkové služby, poskytuje donáškovou službu svým registrovaným uživatelům, pracuje také se specifickými knihovními fondy.

IV. Technické a materiální podmínky – knihovna splňující podmínky výše zmíněných metodických příruček vytváří vhodné fyzické a technické podmínky pro všechny typy sociálně vyloučených uživatelů.

V. Webové stránky – knihovna vytváří své webové stránky v souladu s pravidly přístupnosti podle metodiky WCAG 2.0.

VI. Spolupráce a propagace – knihovna propaguje služby, fondy a akce pro sociálně vyloučené; kapitola je doplněna o informace možné spolupráce s jinými organizacemi.

VII. Akce – služby – služby a akce pořádané knihovnou jsou primárně určeny všem uživatelům bez zvyhodňování jednotlivých skupin; po zjištění situace v místě a čase lze přistoupit ke specializované nabídce na základě poptávky podpořené průzkumem mezi uživateli.

Výčet skupin sociálně vyloučených spolu s ukázkami dobré praxe českých, moravských a slezských knihoven a možnými doporučeními respektujícími specifické potřeby může obohatit vaši praxi ve službách pro nezaměstnané a službách reagujících na chudobu a bezdomovectví, pro děti a rodiny, rodiče na mateřské či rodičovské dovolené, rizikové děti a mládež, stárnoucí populaci 60+ a seniory, etnické menšiny, jazykové menšiny, cizince, uprchlíky, lidi s postižením a trpící duševními nemocemi a reagujících na krize, nemocné, lidi se závislostmi a ve službách souvisejících s výkonem spravedlnosti.

VIII. Ochrana zaměstnanců a spolupracovníků knihovny – kromě ukázky vhodné úpravy knihovního řádu obsahuje také souhrn doporučení k prvnímu kontaktu s možným sociálně vyloučeným uživatelem.

Dovětek **Krize sociální soudržnosti na půdě veřejné knihovny** socioložky Mgr. Kateřiny Sidiropulu Janků, Ph.D., přináší další úhel pohledu na tuto problematiku.

Nezůstávejme jen u toho, co bylo a je. Vzájemná inspirace může změnit to, co knihovny budou nabízet. Příručka se bude distribuovat do každé knihovny v ČR a měla by se stát materiálem k dosažení co nejlepších služeb pro všechny skupiny uživatelů. Autorky děkují za revizi textu Zlatě Houškové. Přejí všem bezproblémové skloubení teorie s praxí.

JARMILA BUREŠOVÁ | buresova@kmo.cz

Autorka působí v Knihovně města Ostravy (KMO), kde pracovala s romskými dětmi, dětmi ze sociálně vyloučených rodin a dalšími členy těchto rodin. Od roku 2014 vede projekt *Paměť Ostravy*, připravuje vzpomínkové akce, metodicky vede práci se seniory v rámci KMO. Věnuje se tematice sociálního vyloučení a občanské společnosti s přesahem pro komunitní knihovnictví.

Příměstský tábor v klášterní knihovně

V minulém roce se Památník písemnictví na Moravě v Rajhradě pustil do „odvážného“ experimentu, a to do pořádání letního příměstského tábora. Přilákat v prázdninovém volném čase mladší žáky do prostor benediktinského kláštera, to byla výzva. Ve spolupráci s brněnským Střediskem volného času Lužánky památník přichystal první letní tábor – *Po stopách písma*. Týdenní akce pro malé návštěvníky ve věku od sedmi do dvanácti let proběhla nad očekávání úspěšně, a tak byly pro letošní rok vypsány dokonce dva letní turnusy, a to 15.–19. 7. a 12.–16. 8. Mladí táborníci se mohou těšit na návštěvu prostor starobylého kláštera, kde se ponoří do minulosti a historie písma či knižní kultury. V historické knihovně načerpají inspiraci pro vytvoření pergamentu nebo napsání originálních vlastních iniciál, nebude chybět ani mnoho rozličných her a výletů do rajhradského okolí. Kromě toho si děti vyzkoušejí různé techniky a způsoby psaní nebo se dozvědí, jak se starobylé knihy ochraňují v současnosti. Mimo knihovní prostory mají návštěvníci také zavítat do středověkého skrip-

Foto: autorka

toria či výstavních expozic muzea. Pro zvědavé děti se v období letošních jarních prázdnin (11.–15. 2.) konal i zbrusu nový tábor s názvem *Mladí badatelé*. Doufáme, že bohatý program zaujme i další mladé badatele či čtenáře, kteří se k nám vypraví za poznáním. Zájemci o účast na letních táborech *Po stopách písma* se ještě mohou přihlásit na webu Střediska volného času Lužánky v Brně (SVČ Lužánky, www.luzanky.cz/primestske-tabory).

MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ

| m.sudomova@muzeumbrnenska.cz

Od Bruntálu po Opavu

knihovny severní Moravy

3. část

Foto: J. W. Procházková a K. Smolík

V Moravskoslezském kraji si čtenáři loni vypůjčili nejvíc knih z celé republiky a my dodáváme, že jde o zemi zaslíbenou milovníkům literatury a fantastických žánrů. Jezdíme tam rádi a nezaostává nás vzdálenost ani nejisté počasí. Často se v autě smějeme, že už předem víme, kde je jaká odbočka, protože zdejší trasy známe jako své boty. Moravskoslezský kraj, ostatně i celá Morava se pro nás staly druhým literárním domovem.

Součástí všech cestopisů je líčení putování. Pro nás jsou cesty na severní Moravu a do Slezska v jednom fascinující: pokaždé se něco stane. Stáli jsme hodiny na „Dead Jedničce“ (cestovat po této parodii na dálnici je nezapomenutelné), objížděli jsme kamióny zablokovány zasněžený kopec u Mohelnice, smýkali jsme se v ledových tobogánech do vesnic a vesniček, kde jsme druhý den měli mít literární a komiksové pořady. Známi se neustále diví, proč jezdíme tak daleko.

Daleko? Vždyť to jen nějakých čtyři sta kilometrů, odpovídáme.

Jen? Vždyť to je tam a zpátky jak cesta k moři. 800 km do chorvatské Puly nebo na italskou Riviéru. A to jezdíte třeba třikrát měsíčně? Proč? Protože nás severní Morava a Slezsko baví!

Knihovna plná komiksů

Ostrava má svůj styl. Průmyslová architektura k němu náleží stejně, jako cihlová sídliště utopená v zeleni vnitrobloků a v alejích hlavních tříd. **Knihovna města Ostravy** je v černouhelném městě výjimečná, jako je výjimečné postavení hornické Ostravy v republice. Ústřední knihovna, ke které patří dalších dvacet sedm poboček, nabízí čtenářům neuvěřitelné množství komiksů. To, že se zde přistupuje ke komiksovému médiu bez předsudků, dokazují i výstupy kreativců ze zdejšího PR oddělení. Jiří se s nimi potkal loni na vsetínském semináři o komiksu v knihovnách, kde se koncentrace takových nadšenců dala čekat. Ale Kláře to o dva roky dříve na semináři pro zaměstnance ostravské knihovny vyrazilo dech.

Milým zpestřením pobytu v ostravské knihovně je útulný byteček v posledním poschodí hlavní budovy, kde se spisovatelé setkávají s muzikanty, herci či pěvci hostujícími v divadle. Před Vánoci se zde Klára dělila s polskou pěvkyní o zážitky z pobočky Přívoz, ve které se pro projekt s dětskými čtenáři inspirovali její knihou *Spolkla mě knihovna*. Cílem projektu bylo seznámit dětské čtenáře s vývojem a funkcí knihoven, přiblížit širší veřejnosti knihovnu jako místo poskytující prostor pro vzdělání, zábavu a vzájemnou komunikaci a útočiště pro příjemné a účelné trávení volného času. A to vše z iniciativy knihovnice Bohdany Řimánkové na pobočce, která usiluje o podchycení zájmu romských dětí.

Knihovny bez předsudků

Vánoční setkání s přívozskými čtenáři, kteří docházejí do knihovny možná spíš jako do klubovny, nám připomnělo podobnou zkušenost z **havířovské knihovny**. Před návštěvou pobočky U Jeslí ve čtvrti Šumbark jsme byli upozorněni, že šestáci, kteří se besedy zúčastní, jsou – mírně řečeno – demotivovaní. Paní učitelka, která je přivedla, charakterizovala rozpoložení třídy mnohem trefněji a velmi peprné a vypovídající byly i komentáře samotných žáků, kterými se před začátkem programu o knihovně vyjadřovali. Ta trpělivá žena nás i paní knihovnici varovala, že déle než dvacet minut pozornost neudrží.

Foto: archiv autorů

Zvolili jsme komiksový workshop s *Bublifikem* a postupně jsme předsudky vůči knihám a prostředí knihovny odbourali. Třída nakonec odjízďela daleko pozdějším spojem, než bylo naplánováno, a my pevně věříme, že do otevřené náruče nadšené knihovnice Michaely Tobolové se někteří z nich vrátili.

To do **bohumínské knihovny** jsme mířili s oba-
vami. Oba jsme měli domluvená tři setkání pro starší žáky, Klára navíc s náročným programem vycházejícím z knihy *H.U.S.* O přestávkách mezi

besedami jsme na sebe pokřikovali: *Ti moji byli skvělí! A co ti tvoji? Ti taky!* Necháпали jsme to. Už od pohledu bylo jasné, že návštěvníci besed nejsou z rodin s vysokým kulturním kapitálem, přesto udrželi pozornost a o tématech s chutí diskutovali. Ptali jsme se paní knihovnice Jany Gieckové, čím to je, a ona se smíchem odpověděla: *Protože sem chodí pravidelně.*

Workshopy u hraniční řeky Olše

Není moc měst dál od Horních Počernic, odkud vyjíždíme na naše „spanilé jízdy“, než Český Těšín. Skutečnost, že leží na samé česko-polské hranici, hovoří za vše. **Českotěšínská knihovna** nás zaujala propracovaným způsobem pořádání literárních soutěží, jejichž součástí jsou i tvůrčí workshopy pro ty, kteří chtějí svou práci přehlásit. Právě na těchto mladých adeptech psaní jsme testovali aktivity z publikace *Vstupte do literárního doupěte*.

Ke skvělé atmosféře setkání přispívá i unikátní prostor funkcionalistické kavárny a čítárny AVION, chutné zákusky mladých cukrářů, které se zde podávají, a organizační nadšení Dany Zipserové. Koneckonců – kdo by odolal nabídce bydlet v Polsku a na přednášky chodit po hraničním mostě přes řeku Olši?

Musíme však zmínit ještě jednu novinku, za kterou stojí paní ředitelka Jana Galášová, a to nový výpůjční pult s motivy z knihy *Zakousněte se do knihy*. Klára s ilustrátorkou publikace Bárou Buchalovou málem praskly, jak se dmuly pýchou.

Do Bílovce do knihovny a na celorepublikové setkání fanoušků fantastiky

Město pro **bílovickou knihovnu** v roce 2015 velkoryse zrekonstruovalo budovu bývalé základní školy na náměstí. Doslova od sklepa po půdu, víme to, v suterénu měl přednášky pro osmáky a deváťáky Jiří, v přízemí pro děti z prvního stupně Klára a v prvním patře pak proběhlo vyhlášení literární ceny. Popisovat moderní knihovnu se všemi vymoženostmi se nám sem nevejde. Zmínit však musíme, že k moderní knihovně patří i moderní web, a i v této kategorii Bílovičtí budoují.

Měli jsme čest zúčastnit se vyhlášení literární soutěže *Bílovecké záhady*. Atmosféra předávání cen byla stejně slavnostní jako třeba na Oscarech v L. A. Zúčastnil se starosta města, milá

šéfka knihovny paní Ševčíková, pozvaní spisovatelé (kromě nás skvělá Zuzana Pospíšilová) a výmluvná byla i přítomnost mnoha rodičů nominovaných mladých autorů a autorek.

K literárnímu Bílovci je vhodné připojit ještě noticku – v minulém roce zde proběhlo celostátní setkání čtenářů, spisovatelů a nadšenců fantastických žánrů zvané *Bílcon*. Odehrálo se nejen v prostorách místního zámku, ale i v samotné knihovně. Myslíme si, že takové provázání knihovny s literární akcí nelze než doporučit.

Mužský element a železná košile

Když jsme poprvé navštívili **Městskou knihovnu v Krnově**, sdělovali nám sympatičtí zaměstnanci, že získali ocenění Nejlepší knihovna v Moravskoslezském kraji, a chválili práci ředitele Petra Cestra. Když jsme večer v podkroví seděli nad hrškovým čajem, zaujalo nás upřímné vyprávění mladého knihovníka Jakuba Mruze, že se našel v práci v dětském oddělení. Rádi jsme se sem vrátili a s velkým uspokojením jsme kvitovali, že po nečekaném odchodu bývalého ředitele knihovny se právě Jakub Mruz stal novým ředitelem.

Neradi bychom protežovali muže, ale všichni víme, že je jich v knihovnách jak šafránu. Ředitel, který s chutí běhá s dětmi ze čtenářského klubu mezi regály a nebojí se vpustit do knihovny rodiče s batolaty, určitě může inspirovat další odvážlivce. On sám nám říkal, že si velmi váží práce ředitelky třinecké knihovny Martiny Wolné, a tak jsme měli při návštěvě **Knihovny Třinec** oči na stopkách.

Dobře jsme udělali, protože knihoven takto organizovaných mnoho neuvidíte. Místo obdivných slov nabídneme drobnou příhodu. Vozíme s sebou kousek kroužkové zbroje na ukázkou k programům týkajících se středověku a knih *Husité* či *Králík málem králem*. A skvělá Marika Zademská se jen tak, jako by se nechumelilo, zeptala, zda by nebylo lepší dětem ukázat celou kroužkovou košili. Každý ze zaměstnanců je člověk mnoha talentů a v knihovně se pravidelně hrají třeba Večerníčky naživo, proto zde mají slušně vybavený divadelní fundus.

Lidé v pohybu

Poprvé jsme **knihovnu v Břidličné** hledali a místní nás posílali na špatnou stranu. V posledních le-

tech se z obce odstěhovala za prací do jiných měst a regionů takřka čtvrtina obyvatel, a tak se do osiřelé školní budovy přestěhovala knihovna. Pokud knihovna, v tomto případě její knihovnice Miroslava Kozubová, příležitost uchopí, dějí se velké věci. Často totiž právě knihovníci z malých knihoven jsou těmi hybnými silami, které uvedou do pohybu nejen čtenáře, ale i místní komunitu či dokonce kolegy z dalších knihoven, se kterými společně něco zorganizují. Třeba naše turné po několika knihovnách.

Pro příklady není třeba chodit daleko. Díky Haně Pšolkové, ředitelce **Městské knihovny Vratimov**, známe nejen paskovskou knihovnu, ale i úplně malé knihovničky v Žabni či Řepišti. Od paní Lilie Tyrlikové z **třanovické knihovny**, kde se mluví „ponašemu“, je to jen co by kamenem dohnal do Dolních Domaslovic či Frýdku-Místku. Z nedalekých Smilovic zase vzešel impulz k návštěvě knihoven v Komorní Lhotce a Stříteži. Už nám věříte, že to tady známe?

Zázračná školní knihovna v Hnojníku

V knihovnickém cestopisu se opíráme hlavně o zkušenosti a dojmy z městských či obecních knihoven. Rádi bychom zde ale uvedli ještě další typ knihovny: knihovny školní. Ty jsou bohužel Popelkami i v těch zdánlivě nejlepších školách. Asi tak 70 % žáků netuší, kde je u nich školní knihovna a zda vůbec. V mnohých navíc najdeme pravěké výtisky Jiráskova a Němcové v tvrdém igelitu s ručně napsaným názvem na hřbetu knihy, takže není o co stát. Naštěstí stoupá počet škol, kde si uvědomují, že dobře vybavená školní knihovna s knihovníkem je k nezaplacení. S jednou skvělou školní knihovnou jsme měli možnost se seznámit v malé obci Hnojník. Knihovnice paní Eva Fojtíková do školní knihovny vložila veškerý svůj knihovnický um a empatii. A vybudovala něco, co se ve školách moc často nevidí. Děti sem chodí o malých i velkých přestávkách vracet a vypůjčovat si knihy. Pravidelně zde vychází školní časopis, tvořený výhradně žáky právě s pomocí paní knihovnice. Fungují zde i školní reportéři a redaktorky, prostě knihovna jedna báseň.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR

Tematika čtenářských klubů v arabských zemích se stala námětem průzkumu, do kterého se zapojilo 18 akademických pracovníků ze šesti arabských zemí. Průzkum ukázal, že kluby zahrnují škálu od formálních, vysoce strukturovaných setkání až po neformální a přátelská. Účastníci kladou důraz na mezilidské vztahy, očekávají svůj osobní růst a řeší problematiku sociální zodpovědnosti. Knižní kluby se dříve v arabském světě nazývaly „literární salony“, cíl mají ale stále stejný – diskusi o přečtených knihách. Vlády je podporují a očekávají zvýšení čtenářské úrovně svých obyvatel. Kluby se stávají součástí vzdělávání, velice úzká je spolupráce s pedagogy, kteří tak mohou zvyšovat zájem studentů o společenské problémy a zdůraznit význam čtení jako nástroje celoživotního učení. Knižní kluby mají na školách, univerzitách a ve veřejných knihovnách různé formy – včetně skupin, kde jsou zastoupeni učitelé, studenti, rodiče atd. Školní a akademičtí knihovníci mohou hrát aktivní roli při doporučování knih. Důležitou podmínkou organizace knižních klubů je dostupnost žádaných knih, to zajišťují školy nebo knihovny. A vůbec nejdůležitější osobou správného klubu je kvalitní moderátor, který řídí celou diskusi. V arabských zemích se čtenářské kluby osvědčily a podporují celoživotní čtenářství dospělých.

(IFLA Journal – Volume 44, Number 4, December 2018, s. 269–280)

Státní knihovna v Berlíně se stále více věnuje integraci uživatelů s různými hendikepy a zavádí pro ně nové služby. Zvláštní pozornost je věnována kvalifikovanému vzdělávání zaměstnanců v této oblasti. Nové úkoly jsou výzvou nejen pro management knihoven, ale i pro ostatní zaměstnance – úkoly jsou různorodější, komplexnější, náročnější, zajímavější a především digitální. Zejména v digitálním sektoru dochází ke stálé konfrontaci s rostoucí nabídkou a neustálým vývojem. Knihovníci musí zůstat v kontaktu s kolegy, kteří vyvíjejí nové technologie a zkoušejí nové trendy. S myšlenkou větší integrace osob se zdravotním postižením přišla Dílna pro osoby se zdravotním postižením BWB. Ta oslovila Ministerstvo veřejné správy, které požádalo o spolupráci právě Státní knihovnu

v Berlíně. V knihovně bylo vytvořeno několik externích pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením, které jsou stále pod dohledem Dílny BWB. V knihovně je zaměstnáno 12 osob, které koordinuje kvalifikovaný vedoucí skupiny. Tito zaměstnanci jsou v pravidelném kontaktu s psychology, pedagogy a dalšími specialisty z BWB. Cílem intenzivní podpory je dát osobám s hendikepem šanci na trhu práce. Dobré zkušenosti vedly management knihovny k nabídce dvou stálých pracovních úvazků. Dílny BWB i vedení knihovny se rozhodlo na tomto projektu i nadále spolupracovat.

(BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 70, Nr. 8–9, 2018, s. 454–455)

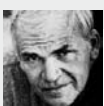
Od roku 1995 působí v Bratislavě Slovenské centrum pro umělecký překlad (SCUP). Hlavním impulzem pro jeho založení bylo nespokojivé postavení slovenské literatury v rámci evropské, resp. světové literatury, ale stejně aktuální byla potřeba propagovat a šířit slovenskou literaturu v zahraničí. Má však smysl překládat slovenskou beletrii do češtiny? V éře Československa bylo pro Slováky i Čechy přirozené rozumět oběma jazykům, ale 25 let po rozdělení Československa se situace změnila. O Slovácích se říká, že rozumí oběma jazykům, Češi slovensky zapomněli a slovenštinu považují za cizí jazyk. Stala se méně srozumitelnou především pro děti a mladou generaci. Podle spisovatelky Kateřiny Tučkové to souvisí s lenivostí Čechů. Tento názor potvrzuje i Barbora Škvovierová, slovenská překladatelka a filozofka. Pokud je čtení beletrie oddychovou aktivitou, Čechům nestojí za námahu číst ji ve slovenštině. V prvních letech po vzniku samostatné České a Slovenské republiky se s překlady slovenské beletrie do češtiny téměř nesetkáváme, protože se považovaly za zbytečné. Ojedinele se překládaly pohádky, milostné a historické romány. Na překladech slovenské beletrie do češtiny se významně podílí vydavatelství Větrné mlýny, které zastává názor, že jedinou možností, jak v Čechách rozšířit okruh čtenářů slovenské literatury, je vydávat slovenská díla v českém překladu. Ukazuje se, že o slovenskou literaturu přeloženou do češtiny má český čtenář zájem, a to je potěšující fakt.

(Knižnica – ročník 19, číslo 2, 2018, s. 60–61)

Před 210 lety, **1. 4. 1809**, se narodil **Nikolaj Vasiljevič Gogol** († 1852), ruský spisovatel ukrajinského původu.

Věnoval se próze a dramatu, v jeho díle se pojí romantismus s prvky kritického realismu, smysl pro ironii, satiru, grotesko i fantastiku. Je autorem mistrovských *Petrohradských povídek*, novely *Taras Bulba*, románu *Mrtvé duše*, který je satirou na carskou byrokracii, komedií *Ženitba* a *Hráči* a především mistrovské satirické komedie *Revizor*, hrané dodnes po celém světě. Na motivy *Tarase Bulby* složil stejnojmennou symfonickou rapsódii Leoš Janáček, podle *Ženitby* napsal operu Bohuslav Martinů a *Revizora* zfilmoval mj. i režisér Martin Frič s Vlastou Burianem v hlavní roli (1933).

Před 90 lety, **1. 4. 1929**, se narodil spisovatel **Milan Kundera**, světově nejznámější spisovatel českého původu druhé poloviny 20. století. Začínal jako básník (*Člověk zahrada širá*, *Poslední máj*, *Monology*) a dramatik (*Majitelé klíčů* a *Ptákovina*), v esejistickém *Umění románu* se věnoval tvorbě V. Vančury; tato raná díla však již nedovoluje znovu vydávat či uvádět (kromě *Ptákoviny*). Mezitím se obrátil k próze v povídkách z cyklu *Směšné lásky* (1963–1968), kde našel svůj pravý tón. První román *Žert* (1967), vyrovnávající se s obdobím 50. let, patří k nejvýznamnějším dílům moderní české literatury. Po roce 1969 mu bylo znemožněno doma publikovat; v roce 1975 odešel do Francie, kde žije dodnes. Od poloviny 80. let píše francouzsky. Je autorem divadelní variace na Diderotův román *Jakub a jeho pán*. V češtině napsal další romány *Život je jinde* (1973), *Valčík na rozloučenou* (1976), *Kniha smíchu a zapomnění* (1979), *Nesnesitelná lehkost bytí* (1984; zfilmováno 1988) a *Nesmrtelnost* (1990). Ve francouzštině vznikly esejistické knihy *Umění románu* (1986), *Zrazené testamenty* (1993), *Opona* (2005) a *Setkání* (2009) a romány *Pomalost* (1995), *Totožnost* (1997), *Nevědění* (2000) a *Oslava bezvýznamnosti* (2013). Pravidelně byl navrhován na Nobelovu cenu, doma získal mj. Cenu Jaroslava Seiferta a Státní cenu za literaturu, řadu dalších cen pak po celém světě.

Před 80 lety, **1. 4. 1939**, se narodil český germanista a překladatel **Jiří Stromšík**, držitel

Státní ceny za překladatelské dílo (2008); přeložil např. řadu děl Eliase Canettiho, Franze Kafky či Güntera Grassa.

Před 130 lety, **7. 4. 1889**, se narodila chilská básnířka **Gabriela Mistralová** († 1957), nositelka Nobelovy ceny za literaturu (1945); český vyšel výběr z básní *Vzkazy*.

Před 20 lety, **7. 4. 1999**, zemřel český básník a esejista **Ivan Diviš** (* 1924), autor sbírek *Chrlení krve*, *Sursum*, *Thanatea*, *Průvan*, *Beránek na sněhu*,

Odchod z Čech, *Žalmy* či *Moje oči musely vidět* a rozsáhlého souboru deníkových záznamů, poznámek apod. *Teorie spolehlivosti*; v roce 1969 emigroval do Spolkové republiky Německo, po roce 1989 se vrátil do Čech.

Před 80 lety, **13. 4. 1939**, se narodil irský básník a překladatel **Seamus Heaney** († 2013), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1995); český vyšel výběr *Přezimování pod širým nebem* a sbírky *Jasanová hůl* a *Lidský řetěz*.

Před 20 lety, **17. 4. 1999**, zemřel **Vladimír Macura** (* 1945), český literární vědec, kritik, spisovatel a překladatel z estonštiny; zabýval se českým

národním obrozením (*Znamení zrodu*) či socialistickou kulturou (*Šťastný věk*), byl editorem a spoluautorem *Slovníku světových literárních děl* a *Průvodce po světové literární teorii*; napsal román *Občan Monte Christo* a románovou tetralogii z doby národního obrození *Ten, který bude* (*Informátor*, *Komandant*, *Guvernantka*, *Medikus*). Před 120 lety, **22. 4. 1899**, se narodil ruský a později americký spisovatel **Vladimír Nabokov** († 1977). K jeho ruský psaným románům patří *Mášeňka*, *Král, dáma, kluk*, *Smích ve tmě*, *Lužinova obrana*, *Pozvání na popravu*, *Hrdinský čin*, *Zoufalství* a *Dar*. V letech 1940–1960 žil v USA a anglicky napsal slavné romány *Skutečný život Sebastiana Knighta*, *Ve znamení levobočka*, skandální bestseller *Lolita* (zfilmoval Stanley Kubrick podle Nabokovova scénáře a později i Adrian Lyne), *Pnin*, *Bledý oheň*, *Ada aneb Žár* či *Průzračné věci* a autobiografii *Promluv, paměti*; v češtině vyšly i tři svazky povídek. Od roku 1960 žil ve švýcarském Montreux. Patří k nejuznávanějším světovým spisovatelům 20. století, mistrovství dosáhl jak v tvorbě psané ruský, tak i anglicky.

Portréty archiv autora

První knihovní zákon – 100 let: Moravskoslezský kraj s. 107–113

↑ Dětská čtenářská KMO z 50. let; povšimněte si jednotně zabalených knih na poličkách v pozadí

Foto: archiv KMO

Pan Pajurek,
knihovník
z obecní
knihovny
ve Frýdlantu
nad Ostravicí
(20. léta) →

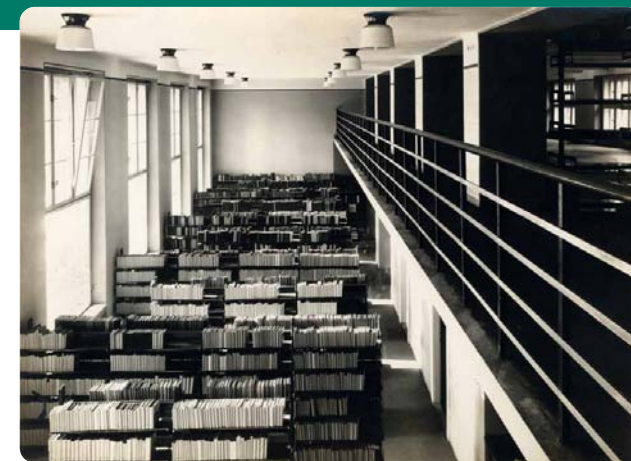
Foto: archiv M. Šedé

Výzva k šetrnému
zacházení s kni-
hami a včasnému
vrácení knih
z Valašského
Meziříčí
(20.–30. léta) →→

Foto: archiv M. Šedé

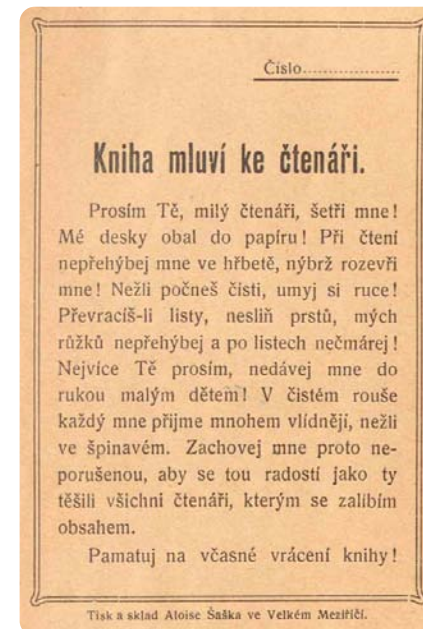
↓ Veřejná obecní knihovna v Bruzovicích se ve 20. letech dělila o budovu s požárním skladem/zbrojnicí

Foto: archiv M. Šedé

↑ Půjčovna Knihovny města Ostravy v budově městské spořitelny (30. léta)

Foto: archiv KMO

↓ Momentka z besedy s dětmi v dnešní Městské knihovně Frenštát pod Radhoštěm (nedatováno)

Foto: archiv MK Frenštát pod Radhoštěm

Nadace knihoven vypisuje soutěž na podporu studijních cest do zahraničních knihoven v roce 2019.

SDRU K

1. PODMÍNKY PRO PŘIHLÁŠENÍ DO SOUTĚŽE

1.1. Účastníci soutěže

Spolky, ústavy, obecně prospěšné společnosti, nadace, sdružení právnických osob, příspěvkové a rozpočtové organizace působící na území ČR.

1.2. Údaje v žádosti

Účastník se přihlásí do soutěže písemnou žádostí, která bude obsahovat:

- název a adresu (včetně e-mailu) účastníka,
- údaje o zájemci, pro něhož je studijní cesta připravována, tj. profesní životopis včetně dosaženého vzdělání a funkce v současném zaměstnání, údaje o jazykových znalostech, popř. výčet již absolvovaných stáží, seznam publikovaných prací a proslavených přednášek,
- náplň studijní cesty, místo a termín konání cesty, očekávaný přínos pro účastníka soutěže,
- předpokládané náklady cesty.

1.3. Uzávěrka přihlášek

Žádost se odevzdává osobně nebo zasílá poštou na níže uvedenou adresu **do 7. 5. 2019**.

Rozhodující je datum na razítku podací pošty.

1.4. Zásilací adresa

Zásilací adresa pro přihlášky je **Krajská vědecká knihovna v Liberci, Rumjancevova 1362/1, 460 01 Liberec 1, obálku označte slovem Nadace.**

2. VYHODNOCENÍ SOUTĚŽE

2.1. Posouzení přihlášek do soutěže

Žádosti účastníků soutěže posoudí správní rada Nadace knihoven do 1. června 2019 podle následujících kritérií:

- přínos studijní cesty pro instituci, ve které zájemce o studijní cestu pracuje,
- jazykové a odborné znalosti uchazeče,
- kvalita zpracované žádosti.

2.2. Výše příspěvku

Finanční příspěvek, který bude Nadací knihoven **hrazen výnosem z vkladu Nadačního investičního fondu**, činí **maximálně 50 % nákladů** na studijní cestu.

Podle počtu přihlášených Nadace zváží vyhlášení dalšího kola soutěže.